

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Jaarbericht 2023

Procesvertegenwoordiging Hof van Justitie van de EU

aal recht | Handvest | Institutioneel recht | Intellectuele eigendom | Landbouw | Mededinging | Milieu | Telecom | Procesrecht | Vervoer | Sociaal recht

Jaarbericht 2023

**Procesvertegenwoordiging
Hof van Justitie van de EU**

Inbreng van de Nederlandse regering

Inhoudsopgave

Voorwoord	8
Hoofdstuk 1	
Procesvertegenwoordiging bij het Hof van Justitie van de EU	12
Plaats en bezetting	13
Zaakbehandeling	13
Totstandkoming van de Nederlandse inbreng: de ICER-H	13
Procedures voor het Hof en het Gerecht	14
- <i>Prejudiciële zaken</i>	14
- <i>Prejudiciële spoedprocedure en versnelde procedure</i>	15
- <i>Rechtstreekse zaken</i>	15
- <i>Advieszaken</i>	16
De Raadswerkgroep Hof van Justitie	16
Het EU-Agentennetwerk	17
Kennisoverdracht	17
Hoofdstuk 2	
Uitspraken van het Hof van Justitie, het Gerecht en het EVA-Hof	18
Asiel en migratie	19
Beroepskwalificaties	28
Consumentenbescherming	28
Douane	29
Eurowob	29
Gelijke behandeling	30
Gegevensbescherming	30
Justitiële samenwerking in burgerlijke zaken	32
Landbouw	33
Mededinging	34
Ne bis in idem	34
Pensioenen	35
Rechtsstaat	36
Sociale zekerheid	38
Staatssteun	38
Strafrecht	41
Volksgezondheid	45
Vrij verkeer van diensten	48
Doorhalingen	50

Bijlage 1

In 2023 afgedane zaken met Nederlandse inbreng 51

Bijlage 2

Aanhangige zaken per 15 april 2024 waarin de Nederlandse regering meedoet 55

Bijlage 3

Statistieken van de Nederlandse inbreng bij het Hof van Justitie en het Gerecht in 2023 60

Voorwoord

Voor u ligt het jaarbericht voor 2023 van de Nederlandse procesvertegenwoordiging bij het Hof van Justitie van de Europese Unie, het Gerecht en het EVA-Hof. Met dit jaarbericht geven wij u inzicht in de werkzaamheden van de Nederlandse procesvertegenwoordiging en informeren wij u over de inbreng van de Nederlandse regering in zaken waarin deze Europese hoven in 2023 uitspraak hebben gedaan. Deze zaken hebben betrekking op uiteenlopende onderwerpen. Net zoals in 2022 ging het om meerdere zaken over asiel en migratie, de Poolse rechtsstaat en gegevensbescherming binnen de EU. Maar ook bijvoorbeeld over de verlening van staatssteun tijdens de COVID-crisis, zoals de steun van Nederland aan het MKB en steun van Frankrijk aan Air France.

De rechtspraak van de Europese hoven beschermt de rechten en vrijheden van ongeveer 450 miljoen Unieburgers en kan grote invloed hebben op het Nederlandse recht en beleid. Om die reden brengt de Nederlandse regering actief haar visie naar voren in zaken bij de Europese hoven.

In totaal heeft de Nederlandse regering een bijdrage geleverd in 57 zaken die de Europese hoven in 2023 hebben afgedaan. 42 uitspraken betroffen prejudiciële zaken bij het Hof van Justitie, waarvan 13 waarin Nederlandse rechters vragen stelden over de uitleg van het Unierecht. De Nederlandse regering heeft in twee zaken beroep ingesteld en heeft in 10 rechtstreekse zaken geïntervenieerd aan de zijde van één van de hoofdpartijen bij het geschil. Verder heeft het Hof uitspraak gedaan in twee inbreukzaken die door de Commissie tegen Nederland waren gestart. Ook heeft de Nederlandse regering een bijdrage geleverd aan een prejudiciële zaak waarin het EVA-Hof uitspraak heeft afgedaan. Het oordeel van de Europese hoven van de in dit jaarbericht besproken zaken komt in meerderheid overeen met het door de Nederlandse regering ingebrachte standpunt.

De afgelopen jaren is de gemiddelde duur van de behandeling van prejudiciële zaken blijven stijgen. Om de werklast van het Hof te verminderen en om de zaken op een goede wijze en binnen redelijke termijnen te kunnen blijven behandelen, heeft het Hof in 2023 de Uniewetgever verzocht om de prejudiciële bevoegdheid van het Hof gedeeltelijk aan het Gerecht over te dragen. De Brusselse besluitvorming hierover, in onder meer de Raadswerkgroep Hof van Justitie, heeft in maart 2024 geleid tot een wijziging van het Statuut van het Hof van Justitie. De overdracht ziet onder meer op zaken die

betrekking hebben op BTW, het douanewetboek, de tariefindeling van goederen in de gecombineerde nomenclatuur en het systeem voor de handel in broeikasgasemissierechten. De overgedragen zaken vormen ongeveer 20% van de prejudiciële zaken waarin het Hof momenteel uitspraak doet. In het kader van het bevorderen van de transparantie is ook besloten dat de schriftelijke inbreng van partijen in prejudiciële zaken online beschikbaar worden gesteld en dat vaker zittingen bij het Hof worden 'gestreamd'. Het is de verwachting dat deze wijzigingen na de zomer van 2024 worden ingevoerd.

Dit jaarbericht is in twee hoofdstukken ingedeeld. Het eerste hoofdstuk geeft een overzicht van de werkzaamheden van de Nederlandse procesvertegenwoordiging in Luxemburg. Het tweede hoofdstuk bevat een nadere toelichting op de uitspraken in zaken waaraan Nederland heeft deelgenomen.

| 10 |

Binnen het Hofcluster heeft een aantal personele veranderingen plaatsgevonden. De detacheringen van Auke Kuipers en Caroline de Waal liepen af en zij zijn teruggekeerd naar De Raad van State respectievelijk het College van Beroep voor het bedrijfsleven. Ook de griffiers Awesta Rassa, Marie Vesayt en Elianey Kegel zijn niet meer werkzaam binnen het cluster. Wij spreken onze dank uit voor hun deskundigheid en collegialiteit. Veerle van Casand is de nieuwe griffier. Vanwege de detachering van Jurian Langer bij het ministerie van Justitie en Veiligheid nam Charlotte Schillemans in 2023 waar als hoofd van het Hofcluster.

Wij hopen dat dit jaarbericht de Nederlandse inbreng in Hofzaken inzichtelijk maakt. Mocht u naar aanleiding van dit jaarbericht vragen en/of suggesties hebben dan stellen wij dit zeer op prijs. Deze vragen en/of suggesties kunt u sturen naar DJZ-ER@minbuza.nl. Ook wijzen wij u graag op de website van het Expertise Centrum Europees Recht van de afdeling Europees recht van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor meer informatie over Unierechtelijke vraagstukken (www.minbuza.nl/ecer).

Den Haag, 24 april 2024

Namens de gemachtigden bij het Hof van Justitie en het EVA-Hof,

Mielle Bulterman,

hoofd van de afdeling Europees recht, ministerie van Buitenlandse Zaken

Jurian Langer, *hoofd Hofcluster*

Emma Besselink

Marianne Gijzen

Annemarie Hanje

Joost Hoogveld

Pauline Huurnink

Charlotte Schillemans,

Siemen van Ditmarsch, *secretaris ICER-H*

Veerle van Casand, *griffier*

Zandria Pattiiha, *paralegal*

Hoofdstuk 1

Procesvertegenwoordiging bij het Hof van Justitie van de EU

Plaats en bezetting

Nederland is een actieve lidstaat bij de Europese hoven. De procesvoering namens de Nederlandse regering bij de Europese hoven wordt uitgevoerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Zaakbehandeling

Momenteel zijn acht juristen bij de afdeling Europees recht van de Directie Juridische Zaken (DJZ/ER) bij het ministerie van Buitenlandse Zaken gemachtigd om in Luxemburg op te treden namens de Nederlandse regering. Deze gemachtigden, ook wel ‘agenten’ genoemd, maken deel uit van het Hofcluster. Naast het Hofcluster bestaat DJZ/ER uit een Adviescluster en het Expertisecentrum Europees Recht (ECER). Het hoofd van de afdeling Europees recht is samen met het hoofd van het Hofcluster verantwoordelijk voor de coördinatie van de procesvoering. Samen met de andere agenten treden zij regelmatig op namens de Nederlandse regering in zaken bij de Europese hoven. Het Hofcluster wordt ondersteund door een griffier. Deze is belast met de registratie van de zaken, de stroom van processtukken van en naar de hoven, en de distributie naar de verschillende departementen. Het Hofcluster coördineert de voorbereiding en de formulering van het standpunt van de Nederlandse regering voor de Europese hoven in zowel prejudiciële als rechtstreekse zaken. Deze zaken kunnen alle mogelijke onderwerpen van het Europese recht beslaan.

| 13 |

Totstandkoming van de Nederlandse inbreng: de ICER-H

Beslissingen over deelname aan een procedure bij de Europese hoven worden genomen in de Interdepartementale Commissie Europees Recht – Hofzaken (ICER-H). De ICER-H is een vaste interdepartementale werkgroep waarin alle departementen zijn vertegenwoordigd. De ICER-H komt elke twee weken bijeen en wordt voorgezeten door het hoofd van de afdeling Europees recht of het hoofd van het Hofcluster. Tijdens deze vergaderingen worden de bij de Europese hoven aanhangige zaken en de door deze hoven gedane uitspraken beoordeeld op hun relevantie en mogelijke gevolgen voor Nederland. In 2023 zijn er bij het Hof en het Gerecht in totaal 2092 zaken aanhangig gemaakt, waarvan 21 naar aanleiding van prejudiciële verwijzingen door Nederlandse rechters. Het Hof en het Gerecht hebben

samen 1687 zaken afgedaan, waarvan 783 zaken door het Hof en 904 door het Gerecht.¹

Reden voor Nederlandse inbreng in een Hofzaak is bijvoorbeeld dat de uitspraak gevolgen kan hebben voor de Nederlandse regelgeving, het Nederlandse beleid, of dat er mogelijk financiële consequenties zijn. Ook streeft de Nederlandse regering ernaar via (schriftelijke en/of mondelinge) deelname in een zaak de rechtsontwikkelingen in het Unierecht te beïnvloeden in een door haar wenselijk geachte richting.

Procedures voor het Hof en het Gerecht

Prejudiciële zaken

In een prejudiciële zaak stelt een nationale rechter het Hof een vraag over de uitleg of de geldigheid van het Unierecht. Deze procedure, die wordt geregeld in artikel 267 van het Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU), beoogt een doeltreffende en uniforme toepassing van het Europese recht te waarborgen, zodat een verschil in uitleg van het Unierecht in diverse lidstaten wordt voorkomen. In deze procedure stelt de nationale rechter een prejudiciële vraag in een zogenoemde verwijzingsuitspraak. De term ‘prejudicieel’ duidt erop dat de uitspraak van het Hof over de gestelde vraag voorafgaat aan de eindbeslissing van de nationale rechter. Op deze prejudiciële vraag geeft het Hof antwoord in de vorm van een arrest of met redenen omklede beschikking. De nationale rechter past vervolgens de gegeven uitleg toe op het nationale geschil. Aan de prejudiciële procedure kunnen de betrokken nationale procespartijen, de lidstaten en de EU-instellingen deelnemen door hun standpunt over de gestelde vragen kenbaar te maken aan het Hof. Alle nationale verwijzingsuitspraken worden door het Hof aan het Hofcluster van de afdeling Europees recht toegestuurd. Deze uitspraken worden vervolgens in de ICER-H beoordeeld op een eventueel Nederlands belang. Is er een belang voor Nederland, dan wordt besloten tot deelname aan de procedure voor het Hof.

De prejudiciële procedure kent in beginsel twee fasen: de fase van de schriftelijke opmerkingen en die van de mondelinge behandeling oftewel

---

¹ Bron: Gerechtelijke statistieken 2023 van het Hof van Justitie, perscommuniqué nr. 59/2024.

de zitting. Zaken kunnen evenwel zonder zitting worden afgedaan. Lidstaten kunnen zowel in zaken van nationale rechters als in zaken afkomstig van rechters uit andere lidstaten opmerkingen indienen. De Nederlandse regering dient in beginsel altijd opmerkingen in bij prejudiciële zaken die het gevolg zijn van verwijzingsuitspraken van de Nederlandse rechters.

Prejudiciële spoedprocedure en versnelde procedure

De gemiddelde duur van een prejudiciële zaak was in 2023 16,8 maanden. De duur van de prejudiciële spoedprocedure en de versnelde procedure is aanmerkelijk korter. Deze procedures zijn bij wijze van uitzondering van toepassing en worden geregeld in de artikelen 105 en 107 van het procesreglement van het Hof.

Volgens de prejudiciële spoedprocedure, de zogenaamde *Procédure Préjudicielle d'Urgence* (PPU), kan een nationale rechter het Hof verzoeken om een spoedbehandeling van een prejudiciële verwijzing wanneer er vragen aan de orde zijn die betrekking hebben op politieke en justitiële samenwerking in strafzaken of op visa, asiel en migratie (deel III, titel V, van het VWEU). In deze procedure kunnen uitsluitend de nationale procespartijen, de EU-instellingen en de lidstaat van de verwijzingsuitspraak deelnemen aan de schriftelijke fase. De overige lidstaten kunnen wel deelnemen aan de mondelinge behandeling. In 2023 heeft het Hof één uitspraak gedaan in een prejudiciële spoedprocedure waarbij Nederland betrokken was.

| 15 |

Bij de versnelde procedure, de zogenaamde *Procédure Préjudicielle Accélérée* (PPA), kunnen alle lidstaten aan de schriftelijke en de mondelinge fase meedoen. In 2023 heeft de Nederlandse regering niet aan een PPA zaak meegedaan.

Rechtstreekse zaken

Nederland kan in rechtstreekse zaken optreden als partij of als interveniënt. Als partij kan Nederland optreden als verzoeker of als verweerder. Is Nederland verzoeker, dan stelt hij bijvoorbeeld een beroep tot nietigverklaring in krachtens artikel 263 van het VWEU. Vaak betreffen deze zaken een beroep tegen een Commissiebesluit dat is gericht aan Nederland, bijvoorbeeld met betrekking tot staatssteun. Deze beroepen worden in de regel door het Gerecht behandeld. Hogere voorziening is doorgaans mogelijk bij het Hof. In 2023 zijn vier uitspraken gedaan waarin Nederland partij was.

Nederland kan zich ook als interveniënt voegen in een zaak tussen derde partijen (particulieren, lidstaten, instellingen). Een interventie vindt altijd plaats ter ondersteuning van een van de partijen. De mogelijkheid voor een interveniënt in een rechtstreekse procedure om eigen punten op te werpen is beperkt. Mede om die reden wordt door de lidstaten selectief gebruik gemaakt van deze interventiemogelijkheid. In 2023 zijn 10 uitspraken gedaan in directe zaken met Nederland als interveniënt.

Ook rechtstreekse procedures bestaan in de regel uit twee fasen: een schriftelijke en een mondelinge. De schriftelijke fase bestaat in de regel uit twee ronden. In de eerste ronde maken de partijen hun zienswijze bekend in een verzoekschrift of verweerschrift. In de tweede schriftelijke ronde doen partijen dit middels repliek of dupliek.

Advieszaken

Op grond van artikel 218, lid 11 VWEU kunnen de lidstaten, het Europees Parlement, de Raad en de Commissie bij het Hof advies inwinnen over de vraag of een beoogde internationale overeenkomst die de EU aangaat, verenigbaar is met de EU-Verdragen. In een dergelijke adviesprocedure kunnen zowel lidstaten als instellingen interveniëren om hun visie naar voren te brengen. Advieszaken doen zich niet elk jaar voor. In 2023 heeft het Hof geen uitspraak gedaan in een advieszaak.

De Raadswerkgroep Hof van Justitie

In deze Raadswerkgroep vinden de onderhandelingen plaats over onderwerpen die het Hof aangaan. De Nederlandse inbreng in deze Raadswerkgroepen wordt geleverd door medewerkers van het Hofcluster in samenwerking met de collega's van de (beleids-)Directie Integratie Europa (DIE) en de juridisch adviseur van de Permanente Vertegenwoordiging van Nederland bij de EU. De Nederlandse instructies voor de onderhandelingen worden afgestemd in de ICER-H. In 2023 hebben meerdere bijeenkomsten van de Raadswerkgroep Hof van Justitie plaatsgevonden. Daarbij is gesproken over voorgestelde wijzigingen van het Statuut van het Hof in verband met de gedeeltelijke overdracht van de prejudiciële bevoegdheid van het Hof aan het Gerecht. Ook is gesproken over het online beschikbaar stellen van de door de lidstaten ingediende schriftelijke opmerkingen in prejudiciële zaken nadat het Hof van Justitie uitspraak heeft gedaan en over het streamen van zittingen.

Het EU-Agentennetwerk

Het Hofcluster participeert actief in het netwerk van agenten waaraan alle EU-lidstaten deelnemen. Dit informele netwerk is op Nederlands initiatief in 2002 opgericht. Er wordt binnen het netwerk (elektronisch) informatie uitgewisseld over lopende zaken. Daarnaast biedt het netwerk de gelegenheid om het optreden van de verschillende lidstaten in zaken te coördineren. In dat kader vinden soms bijeenkomsten in Brussel plaats ter coördinatie van standpunten in aanloop naar een zitting waaraan meerdere lidstaten, en soms ook de EU-instellingen, deelnemen.

Tweemaal per jaar is er een agentenbijeenkomst die wordt georganiseerd door de lidstaat die het roulerende EU-voorzitterschap bekleedt. Doorgaans nemen het hoofd van de afdeling Europees recht en het hoofd van het Hofcluster hieraan deel. In 2023 hebben agentenbijeenkomsten plaatsgevonden in Zweden en Madrid. Ook was er in december 2023 een bijeenkomst in Luxemburg op uitnodiging van het Hof. Daar hebben de president, leden van het Hof en het Gerecht, de griffiers en leden van de vertaal- en tolkdienst met de hoofdagenten gesproken over verschillende actuele onderwerpen zoals het voorstel tot wijziging van het Statuut van het Hof in verband met de overheveling van prejudiciële zaken naar het Gerecht.

| 7 |

Kennisoverdracht

Het Hofcluster maakt deel uit van de afdeling Europees recht. Deze afdeling is een kennisafdeling die ten dienste staat van het Nederlandse overheidsbeleid. Medewerkers van de afdeling verzorgen regelmatig lezingen en cursussen bij andere departementen en uitvoerende diensten. Leden van het Hofcluster verzorgen ook regelmatig cursussen over de Hofpraktijk en geven lezingen over de ontwikkelingen in het Unierecht, bijvoorbeeld aan universiteiten, de Academie voor Wetgeving en rechtbanken.

Er bestaan verschillende mogelijkheden om ervaring op te doen met de Nederlandse procesvoering bij de Europese hoven. Zo bestaat de gelegenheid om de buitenstage van de opleiding tot rechter door te brengen bij het Hofcluster. Daarnaast kunnen studenten een stage lopen bij DJZ/ER. In 2023 hebben 6 studentstagiairs op de afdeling meegewerkt.

Hoofdstuk 2

Uitspraken van het Hof van Justitie, het Gerecht en het EVA-Hof

Hierna volgt gerubriceerd naar onderwerp een overzicht van de zaken waarin in 2023 uitspraak is gedaan door de Europese hoven en waaraan de Nederlandse regering heeft deelgenomen.

Asiel en migratie

Arrest van het Hof van 12 januari 2023, gevoegde zaken C-323/21, C-324/21 en C-325/21, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Raad van State, Nederland)

Deze gevoegde zaken gaan over derdelanders die achtereenvolgens in meerdere lidstaten om asiel vragen en vervolgens onderduiken om de overdracht aan een lidstaat waar ze eerder verbleven te voorkomen. De Raad van State vraagt het Hof hoe verordening 604/2013 (Dublin III-verordening) in die omstandigheden moet worden uitgelegd. Volgens het Hof begint de overdrachtstermijn te lopen vanaf de datum dat het terugnameverzoek is aanvaard. Ook wanneer de derdelander inmiddels een verzoek in een derde lidstaat heeft ingediend gaat de verantwoordelijkheid voor de behandeling van zijn asielverzoek daarom over op de verzoekende lidstaat die niet binnen de overdrachtstermijn heeft overgedragen. Deze lidstaat kan wel - binnen de termijnen van de Dublin III-verordening - een terugnameverzoek bij de derde lidstaat indienen. Tot slot is het Hof van oordeel dat een derdelander die achtereenvolgens in drie lidstaten een asielverzoek heeft ingediend, in de derde lidstaat moet kunnen beschikken over een daadwerkelijk en snel rechtsmiddel. Dat rechtsmiddel moet hem in staat stellen aan te voeren dat de verantwoordelijkheid voor de behandeling van zijn verzoek is overgegaan op de tweede lidstaat. Deze uitspraak komt niet overeen met het Nederlandse standpunt.

| 19 |

Arrest van het Hof van 9 februari 2023, zaak C-402/21, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Raad van State, Nederland)

Op basis van een aanscherping van de glijdende schaal in het Vreemdelingenbesluit is het verblijfsrecht van drie Turkse staatsburgers die meer dan twintig jaar legaal in Nederland verblijven ingetrokken om redenen van openbare orde. De Raad van State vraagt het Hof of deze nieuwe maatregel in strijd is met de standstillbepaling van artikel 13 van besluit nr. 1/80. Volgens het Hof vormt de maatregel een nieuwe beperking in de zin van die bepaling. Turkse staatsburgers die een verblijfsrecht ontlenuen aan artikel 6 of 7 van besluit nr. 1/80 kunnen zich op artikel 13 van dat besluit beroepen. Het Hof stelt vervolgens vast dat de aanscherping van de glijdende schaal

om redenen van openbare orde binnen de in artikel 14, lid 1, van besluit nr. 1/80 vermelde beoordelingsmarge van de bevoegde Nederlandse autoriteiten valt. Gewijzigde maatschappelijke opvattingen en het doel van de openbare orde dragen bij aan de rechtvaardiging ervan, maar volstaan daartoe niet, aldus het Hof. De verwijzende rechter moet beoordelen of deze aanscherping geschikt is om de verwezenlijking van het nagestreefde doel te waarborgen en niet verder gaat dan noodzakelijk is om dat doel te bereiken. Hij moet daarbij nagaan of het besluit een voorafgaande en individuele beoordeling van de huidige situatie van de betrokken Turkse staatsburger bevat en het evenredigheidsbeginsel en zijn grondrechten in acht neemt. Dit oordeel is in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 16 februari 2023, zaak C-745/21, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Rechtbank Den Haag, Nederland)

Verzoekster is Syrisch en vraagt asiel aan in Nederland. Dat verzoek wordt afgewezen, omdat Litouwen de verantwoordelijke lidstaat zou zijn. Vervolgens accepteert Litouwen het overnameverzoek van Nederland. Daarna geeft verzoekster aan dat zij getrouwd is met een derdelander die in Nederland verblijft. De verwijzende rechter neemt aan dat verzoekster bij de aanvraag van haar asiel in Nederland zwanger was van een kind waarvan de derdelander naar alle waarschijnlijkheid de vader is. Is Nederland verplicht om het asielverzoek te behandelen? Het Hof beantwoordt deze vraag ontkennend. Artikel 16 van de Dublin III-verordening over afhankelijke personen is niet van toepassing op een eventuele afhankelijkheidsverhouding tussen verzoekster en haar wettige echtgenoot. Evenmin is dit artikel van toepassing op de afhankelijkheidsrelatie tussen het (al dan niet geboren) kind van verzoekster en zijn vader. De verplichting voor lidstaten om rekening te houden met de belangen van het kind reikt ook niet zo ver dat een lidstaat die niet de verantwoordelijke lidstaat is, verplicht is het asielverzoek zelf te behandelen. Anderzijds staat het Unierecht er niet aan in de weg dat een lidstaat op grond van het nationale recht het verzoek naar zich toe trekt om de belangen van het kind te waarborgen. Dit oordeel komt grotendeels overeen met de Nederlandse inbreng in deze zaak.

Arrest van het Hof van 30 maart 2023, zaak C-338/21, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Raad van State, Nederland)

Kernvraag in deze zaak over de Dublin III-verordening is of de lidstaten de termijn voor de overdracht van betrokkene naar een andere lidstaat kunnen

op schorten in andere gevallen dan genoemd in artikel 27, lid 3 van de Dublin III-verordening. Het Hof oordeelt dat dit niet het geval is: de verordening bevat een uitputtende regeling van de gevallen waarin de overdrachtstermijn kan worden opgeschort of gestuit. Volgens het Hof kunnen de lidstaten wel besluiten tot opschorting van de uitvoering van een overdrachtsbesluit. Dit oordeel van het Hof is deels in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 30 maart 2023, zaak C-556/21, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Suspension du délai de transfert en appel) (Raad van State, Nederland)

De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid heeft de verzoeken om internationale bescherming van E.N., S.S. en J.Y. zonder onderzoek afgewezen en besloten hen over te dragen aan andere lidstaten die op grond van de Dublin III-verordening verantwoordelijk zijn voor de behandeling van hun verzoeken. De nationale rechter heeft deze overdrachtsbesluiten in eerste aanleg vernietigd. Tegen die uitspraken heeft de staatssecretaris hoger beroep ingesteld bij de Raad van State. Daarbij heeft staatssecretaris verzocht om de overdrachtstermijn bij wijze van voorlopige voorziening op te schorten. Door het verstrijken van die termijn zou Nederland namelijk verantwoordelijk worden voor de behandeling van de asielverzoeken. De voorlopige voorziening is toegewezen door de voorzieningenrechter van de Raad van State. In dit licht vraagt de Raad van State zich af of artikelen 27 en 29 van de Dublin III-verordening zich verzetten tegen een nationale regeling die deze opschorting mogelijk maakt. Het Hof beantwoordt deze vraag ontkennend. Als het rechtssysteem van een lidstaat een tweede aanleg (hoger beroep) kent in het kader van de procedures tegen overdrachtsbesluiten, kan de rechter in hoger beroep op verzoek van de bevoegde autoriteit een voorlopige voorziening treffen die leidt tot opschorting van de overdrachtstermijn. De voorwaarde daarbij is dat zo'n voorziening alleen kan worden getroffen wanneer de uitvoering van het overdrachtsbesluit is opgeschort in afwachting van de uitkomst van het beroep in eerste aanleg. Dit arrest is in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 21 |

Arrest van het Hof van 18 april 2023, zaak C-1/23 PPU, État belge (België)

In deze zaak is Y, Syrisch onderdaan, door België als vluchteling erkend. Zijn echtgenote X en hun twee kinderen verblijven in Syrië en hebben via hun advocaat per e-mail een verzoek tot gezinshereniging met hun echtgenoot en vader ingediend. Daarbij is te kennen gegeven dat X en haar kinderen

zich in uitzonderlijke omstandigheden bevinden waardoor zij niet in staat zijn het verzoek bij een Belgische diplomatieke post in te dienen. Het Hof heeft geoordeeld dat het Unierecht zich verzet tegen een nationale regeling die zonder uitzondering vereist dat een verzoek tot gezinshereniging in persoon wordt ingediend bij een bevoegde diplomatieke post. De regeling kan echter wel bepalen dat de betrokkene in een later stadium van de procedure voor gezinshereniging in persoon dient te verschijnen. Deze uitkomst is overeenkomstig het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 22 juni 2023, zaak C-459/20, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Rechtbank Den Haag, Nederland)

X is Thais onderdaan. Zij was gehuwd met een Nederlander en heeft een kind met de Nederlandse nationaliteit. Het kind is geboren in Thailand en heeft daar altijd gewoond. Hij wordt verzorgd en opgevoed door zijn oma. X is na de geboorte van het kind naar Nederland teruggekeerd. In 2019 verzoekt X om in Nederland te verblijven. Bij de beoordeling van het verblijfsrecht heeft de staatssecretaris ambtshalve onderzocht of X een afgeleid verblijfsrecht op grond van artikel 20 VWEU kon verkrijgen om met haar minderjarige kind op het EU-grondgebied te verblijven. De staatssecretaris wees het verzoek af. Hij achtte een afhankelijkheidsverhouding tussen X en het kind onvoldoende aanwezig. De verwijzende rechter vraagt het Hof wat voor deze situatie de betekenis is van de Chavez-Vilchez-rechtspraak over artikel 20 VWEU. Het Hof oordeelt dat onder artikel 20 VWEU alleen verblijfsrecht hoeft te worden verstrekt wanneer vaststaat dat het kind, dat altijd buiten de Unie heeft verbleven, naar de lidstaat van zijn nationaliteit komt om daar samen met de ouder te verblijven. Het staat aan de verwijzende rechter om te beoordelen of dit het geval is en of er een afhankelijkheidsverhouding bestaat tussen de ouder-derdelander en het minderjarige kind. Het Hof preciseert dat daarbij de overweging dat het niet in het belang van het kind zou zijn om naar de Unie te komen, geen rol mag spelen. Tot slot overweegt het Hof dat voor de beoordeling van de afhankelijkheidsverhouding moet worden gekeken naar alle relevante omstandigheden van het concrete geval. Daarin is niet één specifiek element (zoals het verlenen van dagelijkse zorg of de rol die de ouder-Unieburger kan vervullen) van doorslaggevend belang. Deze uitspraak is deels in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 23 juni 2023, gevoegde zaken C-711/21 en C-712/21, Belgische Staat (Éléments postérieurs à la décision de retour) (België)

In deze gevoegde zaken gaat het om de beoordeling door de rechter van de rechtmatigheid van een terugkeerbesluit dat is vastgesteld na de afwijzing van het asielverzoek. Centrale vraag daarbij is of de rechter, bij die beoordeling enkel rekening mag houden met gewijzigde omstandigheden die zich hebben voorgedaan vóórdat de asielprocedure definitief is beëindigd. Voor het antwoord op die vraag vraagt de verwijzende rechter om uitleg van de artikelen 4, 7 en 47, van het Handvest en de artikelen 5, 6, lid 6, en 13, van richtlijn 2008/115 (Terugkeerrichtlijn), gelezen in het licht van de zaak C-181/18, Gnandi. Het Hof oordeelt dat de vragen van de verwijzende rechter niet-ontvankelijk zijn. Nederland heeft niet ingezet op de niet-ontvankelijkheid van de vragen.

Arrest van het Hof van 29 juni 2023, zaak C 756/21, International Protection Appeals Tribunal e.a. (Attentat au Pakistan) (Ierland)

In deze Ierse asielzaak gaat het om de uitleg van richtlijn 2004/83 (oude Kwalificatierichtlijn) die voor Ierland nog steeds van toepassing is. Het Hof oordeelt dat een lidstaat in het kader van de verplichting tot samenwerking met een asielzoeker een beoordelingsmarge heeft bij de beoordeling van de noodzaak en de relevantie van een gerechtelijk-geneeskundig deskundigenonderzoek. Niet-nakoming van de samenwerkingsplicht betekent bovendien niet op zichzelf dat een besluit tot afwijzing van een verzoek om internationale bescherming vernietigd moet worden. Hetzelfde geldt voor overschrijding van de redelijke termijn van bezwaar- en beroepsprocedures. Tot slot oordeelt het Hof dat een valse verklaring in het oorspronkelijke verzoek, die door de asielzoeker bij de eerste gelegenheid is toegelicht en ingetrokken, op zichzelf niet in de weg staat aan de vaststelling dat de verzoeker in grote lijnen als geloofwaardig kan worden beschouwd in het licht van artikel 4, lid 5, onder e, van de oude Kwalificatierichtlijn. Dit oordeel komt grotendeels overeen met het Nederlandse standpunt.

| 23 |

Arrest van het Hof van 6 juli 2023, zaak C-8/22, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (België)

Deze zaak gaat over de uitleg van artikel 14, lid 4, onder b, van richtlijn 2015/95 (Kwalificatierichtlijn). De betrokkene is in België definitief veroordeeld voor een gevangenisstraf van 25 jaar. Vanwege die veroordeling heeft de bevoegde autoriteit zijn vluchtelingenstatus ingetrokken. In geschil is of

de definitieve veroordeling op zichzelf al aantoonde dat betrokkene een bedreiging voor de samenleving vormt. Of moet de lidstaat aantonen dat de bedreiging voor de samenleving die van de betrokkene uitgaat reëel en actueel is? Volgens het Hof volstaat de enkele veroordeling niet om aan tonen dat betrokkene een bedreiging voor de samenleving vormt. De lidstaat dient aan te tonen dat 1) betrokkene voor een bijzonder ernstig misdrijf is veroordeeld, en 2) dat deze een gevaar vormt voor de samenleving. De eerste voorwaarde is door het Hof verder uitgelegd in zaak C-402/22 (eveneens opgenomen in dit jaarbericht). De tweede voorwaarde vereist dat de bevoegde autoriteit vaststelt dat de bedreiging die de betrokkene vormt voor de samenleving reëel, actueel en voldoende ernstig is. De intrekking van de vluchtelingenstatus moet ook evenredig zijn. Bij de evenredigheidstoets moet de bedreiging voor de samenleving worden afgewogen tegen de rechten van de vluchteling die hij ontleent aan de Kwalificatierichtlijn. Het oordeel van het Hof is niet in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 24 |

Arrest van het Hof van 6 juli 2023, zaak C-663/21, Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (Oostenrijk)

Deze zaak gaat over de uitleg van artikel 14, lid 4, onder b, van de Kwalificatierichtlijn. Dit artikel bepaalt dat de lidstaten de vluchtelingenstatus kunnen intrekken, beëindigen of weigeren te verlengen wanneer de betrokkene een gevaar vormt voor de samenleving van die lidstaat, omdat hij definitief is veroordeeld voor een bijzonder ernstig misdrijf. Voor de juiste toepassing van deze bepaling verwijst het Hof naar zaak C-8/22 (eveneens opgenomen in dit jaarbericht). Het Hof preciseert dat bij toetsing aan de evenredigheid de bevoegde autoriteit niet hoeft vast te stellen dat het openbare belang dat wordt gediend met de terugkeer van de betrokkene naar zijn land van herkomst zwaarder weegt dan het belang van die derdelander bij het behoud van internationale bescherming. Die belangenafweging moet pas plaatsvinden als de lidstaat overweegt om jegens de betrokkene een terugkeerbesluit te nemen. In dit verband oordeelt het Hof dat de lidstaten geen terugkeerbesluit mogen vaststellen wanneer vaststaat dat de verwijdering van de betrokkene naar het beoogde land van bestemming voor onbepaalde tijd is uitgesloten op grond van het beginsel van non-refoulement. Deze uitspraak is niet in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 6 juli 2023, zaak C-402/22, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Raad van State, Nederland)

In deze zaak duidt het Hof het begrip ‘bijzonder ernstig misdrijf’ in de zin van artikel 14, lid 4, onder b, van de Kwalificatierichtlijn. Volgens het Hof betreft dit een misdrijf dat gezien de specifieke kenmerken ervan van uitzonderlijke ernst is, aangezien het behoort tot de misdrijven die de rechtsorde van de betrokken lidstaat het meest aantasten. Om dit te beoordelen moet met name rekening worden gehouden met 1) de op dat misdrijf gestelde straf en de daadwerkelijk daarvoor opgelegde straf, 2) de aard van het misdrijf, 3) eventuele verzwarende of verzachtende omstandigheden, 4) de vraag of het misdrijf al dan niet opzettelijk is gepleegd, 5) de aard en de omvang van de door het misdrijf veroorzaakte schade en 6) met de voor de bestraffing van het misdrijf gevolgde procedure. Het Hof preciseert daarbij dat de uitzonderlijke ernst van het misdrijf niet kan worden vastgesteld door het cumuleren van meerdere (minder ernstige) misdrijven. Dit oordeel is deels in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 25 |

Arrest van het Hof van 21 september 2023, zaak C-568/21, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Raad van State, Nederland)

Een vader heeft op de ambassade van zijn land in lidstaat X gewerkt en heeft daar met zijn gezin verbleven. Die lidstaat heeft diplomatieke kaarten aan alle gezinsleden afgegeven. Na de lidstaat te hebben verlaten heeft het gezin in Nederland om internationale bescherming verzocht. Nederland heeft geweigerd deze verzoeken in behandeling te nemen, omdat lidstaat X daarvoor verantwoordelijk zou zijn. Tegen die achtergrond wil de Raad van State weten of een diplomatieke kaart kwalificeert als verblijfstitel in de zin van de Dublin III-verordening. Het Hof beantwoordt die vraag bevestigend. Daarbij heeft het Hof benadrukt dat het begrip ‘verblijfstitel’ ruim moet worden opgevat. De betreffende bepaling vermeldt daarbij niet of het om een constitutief of declaratoir verblijfsrecht gaat. Ook sluit deze bepaling diplomatieke kaarten verder niet uit. Verder volgt uit het Verdrag van Wenen dat een lidstaat door verstrekking van een diplomatieke kaart blijf geeft van zijn aanvaarding van het verblijf van betrokkenen op zijn grondgebied. Daarmee speelt deze verstrekking volgens het Hof een rol in de aanwezigheid van de betrokkenen in de lidstaat. Een andere uitleg zou bovendien afbreuk doen aan het oogmerk van de Dublin III-verordening. Derdelanders die de in het Verdrag van Wenen vastgestelde voorrechten en immuniteiten genieten zouden dan immers kunnen kiezen in welke lidstaat zij om

internationale bescherming verzoeken. Het oordeel van het Hof is in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 21 september 2023, zaak C-151/22, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Raad van State, Nederland)

Twee Sudanese verblijven al geruime tijd in Nederland en hebben meerdere asielaanvragen ingediend die zijn afgewezen. Bij hun thans voorliggende asielverzoeken voeren zij aan dat ze politiek actief zijn geworden in Nederland, onder andere door deelname aan demonstraties tegen de Sudanese regering. De Raad van State vraagt zich af of hiermee sprake is van een politieke overtuiging in de zin van de Kwalificatierichtlijn. Ook wil de Raad van State weten in hoeverre de sterkte van zo'n overtuiging van belang is bij de beoordeling van een asielverzoek. Het Hof oordeelt dat de opvatting, gedachte of mening die de verzoeker (die nog niet in de negatieve belangstelling van zijn land van herkomst staat) geuit heeft geen zekere mate van overtuiging hoeft te bevatten om als politieke overtuiging te kwalificeren. De sterkte van de politieke overtuiging en eventueel verrichte activiteiten kunnen volgens het Hof wel een rol spelen bij de beoordeling van de vrees voor vervolging wegens deze politieke overtuiging. Er mag echter niet worden verlangd dat de politieke overtuiging zo diepgeworteld is dat de verzoeker het uiten daarvan bij terugkeer naar zijn land van herkomst niet achterwege zou kunnen laten. Dit oordeel is niet in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 26 |

Uitspraak van het Hof van 9 november 2023, zaak C-125/22, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Rechtbank Den Haag, Nederland)

Deze zaak gaat over de uitleg van artikel 15, onder c, van de Kwalificatierichtlijn. Dit artikel geeft recht op subsidiaire bescherming wanneer de verzoeker afkomstig is uit een gebied waarin sprake is van een ernstige en individuele bedreiging van het leven of de persoon van een burger als gevolg van willekeurig geweld in het kader van een internationaal of binnenlands gewapend conflict. Volgens het oordeel van het Hof moeten bij de beoordeling van deze vorm van 'ernstige schade' alle individuele omstandigheden van de verzoeker worden betrokken. Dit betekent dat deze bepaling ook betrekking kan hebben op situaties waarin de combinatie van een geringere mate van willekeurig geweld en persoonlijke omstandigheden van de verzoeker maken dat hij een reëel risico loopt op ernstige schade in

de zin van die bepaling. Volgens het Hof moet de zogenaamde ‘glijdende schaal’ worden toegepast bij de beoordeling van artikel 15, onder c, van de Kwalificatierichtlijn. Dit oordeel is niet in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 30 november 2023, gevoegde zaken C-228/21, C-254/21, C-297/21, C-315/21, C-328/21, Ministero dell’Interno (Italië)

Vijf Italiaanse rechters stellen diverse prejudiciële vragen over de uitleg van de Dublin III-verordening. Zij willen met name weten hoe ze om moeten gaan met het recht op informatie en het risico op indirect refoulement. Over de eerste kwestie oordeelt het Hof dat zowel bij een eerste als bij een volgend asielverzoek de gemeenschappelijke brochure moet worden verstrekt en een persoonlijk onderhoud moet worden gevoerd. Wanneer geen onderhoud is gevoerd moet het overdrachtsbesluit nietig worden verklaard, tenzij de betrokkene in beroep persoonlijk zijn argumenten tegen dat besluit uiteen kan zetten en die niet tot een ander besluit leiden. Wanneer wel een onderhoud is gevoerd, maar geen brochure is verstrekt, moet het overdrachtsbesluit enkel nietig worden verklaard wanneer de betrokkene daardoor de mogelijkheid is ontnomen zijn argumenten dusdanig naar voren te brengen dat de procedure een andere afloop had kunnen hebben. Vervolgens oordeelt het Hof over de tweede kwestie dat de rechter van de verzoekende lidstaat niet mag onderzoeken of de betrokkene in de aangezochte lidstaat een risico op schending van het beginsel van non-refoulement loopt. Dit is enkel anders wanneer deze rechter vaststelt dat in de aangezochte lidstaat sprake is van systeemfouten in de asielprocedure en de opvangvoorzieningen. Meningsverschillen tussen de verzoekende en de aangezochte lidstaat over de uitleg van de materiële voorwaarden voor internationale bescherming kwalificeren niet als dergelijke systeemfouten. Tot slot overweegt het Hof dat de rechter van de verzoekende lidstaat niet verplicht is de verantwoordelijkheid aan die lidstaat toe te wijzen wanneer hij het oneens is met de beoordeling van de aangezochte lidstaat aangaande het risico op refoulement van de betrokkene. Evenmin kan die rechter de verzoekende lidstaat dwingen het verzoek zelf te behandelen omdat volgens hem in de aangezochte lidstaat een risico op schending van het beginsel van non-refoulement bestaat, indien er in de aangezochte lidstaat geen sprake is van systeemfouten. Deze uitspraak komt overeen met de Nederlandse inbreng.

Beroepskwalificaties

Arrest van het Hof van 2 maart 2023, zaak C-270/21, A (Finland)

A heeft in Finland om erkenning van zijn Estse beroepskwalificaties als kleuterleider verzocht, maar dat verzoek is afgewezen. Tegen die achtergrond vraagt de verwijzende rechter het Hof om uitleg van richtlijn 2005/36 (Beroepskwalificatierichtlijn). Het Hof oordeelt dat een beroep waarvoor nationaal bekwaamheidseisen worden gesteld en aan de werkgevers een discretionaire bevoegdheid wordt gelaten om te beoordelen of aan deze eisen is voldaan, geen gereguleerd beroep is in de zin van de Beroepskwalificatierichtlijn. Vervolgens overweegt het Hof dat een opleidingstitel die is behaald in een lidstaat die destijds nog als Socialistische Sovjetrepubliek bestond, maar gelijk is gesteld met een opleidingstitel die daar na de onafhankelijkheid van die lidstaat is afgegeven, moet worden geacht te zijn behaald in een lidstaat. Daaruit volgt dat het onderhavige verzoek niet binnen de werkingsfeer van de Beroepskwalificatierichtlijn valt en dus moet worden getoetst aan de artikelen 45 en 49 VWEU. Dit arrest komt deels overeen met de Nederlandse inbreng.

| 28 |

Consumentenbescherming

Arrest van het Hof van 5 oktober 2023, zaak C-565/22, Verein für Konsumenteninformation (Oostenrijk)

Sofatutor exploiteert online leerplatforms voor scholieren. Consumenten kunnen een abonnement voor dertig dagen gratis testen. Tijdens deze periode kan elk moment worden opgezegd, maar als dat niet gebeurt wordt het abonnement automatisch voor bepaalde duur verlengd. Sofatutor informeert de consument bij de sluiting van het abonnement over diens herroepingsrecht. Volgens de Verein für Konsumenteninformation geldt echter ook een herroepingsrecht voor de omzetting van het gratis proefabonnement in een regulier abonnement. Tegen die achtergrond wil de verwijzende rechter weten of richtlijn 2011/83 (Consumentenrechtenrichtlijn) zo moet worden uitgelegd dat de consument in geval van automatische verlenging opnieuw een herroepingsrecht geniet. Het Hof komt tot het oordeel dat het herroepingsrecht van de consument bij een op afstand gesloten overeenkomst in deze situatie één keer wordt gewaarborgd. Hierbij stelt het Hof als voorwaarde dat de handelaar bij de sluiting van die overeenkomst de consument op een duidelijke, begrijpelijke en ondubbelzinnige wijze dient te informeren dat na de eerste periode waarin de

dienstverlening gratis was, voor die betreffende dienstverlening moet worden betaald. Dit oordeel is overeenkomstig het Nederlandse standpunt.

Douane

Arrest van het Hof van 22 juni 2023, zaak C-24/22, PR Pet BV (Rechtbank Noord-Holland, Nederland)

PR Pet heeft kattenkrabpalen in douaneaangiften ingedeeld in twee onderverdelingen van post 4421 (andere houtwaren) van de Gecombineerde Nomenclatuur (GN). Volgens de douanediens is deze tariefindeling onjuist. PR Pet maakt bezwaar en voert aan dat de kattenkrabpalen, anders dan in haar douaneaangiften, moeten worden aangemerkt als ‘meubelen’. De verwijzende rechter wil in wezen weten of dat klopt. Het Hof stelt vast dat de meubelen onder post 9403 als gemeenschappelijk kenmerk hebben dat ze door mensen worden gebruikt en voor mensen bestemde ruimten inrichten. Kattenkrabpalen zijn daarentegen bedoeld om katten een eigen plaats te geven, erop of erin te zitten, te liggen of te spelen of er aan te krabben en zijn dus geen meubelen in de zin van post 9403. Deze goederen moeten daarom worden ingedeeld onder de GN-post die overeenkomt met het materiaal dat voor het bedekken ervan het meest wordt gebruikt en bij gelijke verhoudingen onder de post die in volgorde van nummering het laatst is geplaatst. Het staat aan de verwijzende rechter dit te bepalen. Dit oordeel is in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 29 |

Eurowob

Arrest van het Gerecht van 25 januari 2023, zaak T-163/21 De Capitani/Raad

In deze transparantiezaak heeft De Capitani een zaak aangespannen tegen de Raad, omdat de Raad heeft geweigerd hem toegang te geven tot documenten uit een Raadswerkgroep die betrekking hadden op een lopende wetgevingsprocedure. De Raad beriep zich daarbij op de bescherming van het besluitvormingsproces. Volgens De Capitani was deze weigering in strijd met verordening 1049/2001 (Eurowob). Het Gerecht stelt hem in gelijk. Volgens het Gerecht had de Raad onvoldoende onderbouwd waarom de toegang tot deze documenten moest worden geweigerd ter bescherming van het besluitvormingsproces. Nederland heeft in deze zaak geïntervenieerd aan de zijde van De Capitani. Het oordeel van het Gerecht is in lijn met het Nederlandse standpunt.

Gelijke behandeling

Arrest van het Hof van 12 januari 2023, zaak C-356/21, TP (Monteur audiovisuel pour la télévision publique) (Polen)

Poolse onderdaan JK ontwikkelt als zelfstandige audiomontages en audio-opnames voor de openbare Poolse televisieomroep TP. Zij hebben ongeveer zeven jaren lang steeds kortlopende, opeenvolgende dienstverleningsovereenkomsten voor gesloten. Op enig moment zegt TP de lopende overeenkomst op en sluit daarna geen nieuwe overeenkomst meer. Reden is dat TP er kennis van heeft gekregen dat JK homoseksueel is en hij zich als activist inzet voor de Poolse LGBTQ-gemeenschap. Volgens de verwijzende rechter laat het Poolse recht waarmee richtlijn 2000/78 (gelijke behandeling in arbeid en beroep) in Polen is geïmplementeerd dit toe. Deze rechter vraagt het Hof of het verbreken en het niet opnieuw aangaan van contractuele relaties met een zelfstandige vanwege diens seksuele geaardheid in overeenstemming is met die richtlijn. Het Hof beantwoordt deze vraag ontkennend. Op grond van artikel 3, lid 1, onder a en c, valt dit namelijk onder de werkingssfeer van de richtlijn. De bescherming die deze richtlijn biedt tegen discriminatie kan niet door het nationale recht worden uitgesloten in verband met de contractvrijheid. Dit arrest is in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 30 |

Gegevensbescherming

Arrest van het Hof van 5 oktober 2023, zaak C-659/22, Ministerstvo zdravotnictví (Application mobile Covid-19) (Tsjechië)

RK vordert nietigverklaring van de noodmaatregel die in Tsjechië is afgekondigd om de bevolking te beschermen tegen de verspreiding van de COVID-19-pandemie. Onderdeel daarvan vormt het middels een mobiele applicatie controleren van de geldigheid van een digitaal EU-COVID-certificaat. De verwijzende rechter twijfelt of de omzetting en weergave van de gegevens van dat certificaat op een mobiele telefoon kwalificeren als verwerking in de zin van de algemene verordening gegevensbescherming (AVG). Het Hof beantwoordt die vraag bevestigend. Daarbij is van belang geacht dat het certificaat persoonsgegevens bevat en dat het begrip 'verwerking' een ruime strekking heeft. In deze zaak is sprake van verwerking volgens het Hof, aangezien de controleur persoonsgegevens via een geautomatiseerd proces raadpleegt en deze gebruikt om te beoordelen of

aan te voorwaarden wordt voldaan. Verordening 2021/953 (EU Digitale COVID-certificaat) bevestigt deze lezing, aldus het Hof. Dit oordeel is in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 5 december 2023, zaak C-683/21, Nacionalinis Visuomenės Sveikatos Centras (Litouwen)

Tijdens de COVID-pandemie gaf de Litouwse minister van volksgezondheid opdracht aan NVSC tot aanschaf van een computersysteem voor registratie en monitoring van personen die het virus hadden. Er werd ook een app ontwikkeld, door het bedrijf ITSS. In de communicatie tussen NVSC en ITSS is gesproken over een overheidsopdracht, maar die is niet daadwerkelijk door NVSC geplaatst. Tegen die achtergrond stelt de Litouwse rechter vragen over wie als ‘verwerkingsverantwoordelijke’ geldt bij de verwerking van persoonsgegevens in de app en waar de aansprakelijkheid ligt bij onrechtmatige verwerking. Ook speelt de vraag of voor het opleggen van een boete onder artikel 83 AVG sprake moet zijn van verwijtbaar handelen (zie ook zaak C-807/21 hierna). Het Hof benadrukt dat het begrip ‘verwerkingsverantwoordelijke’ ruim moet worden uitgelegd. Bepalend is of de entiteit daadwerkelijk en om haar moverende redenen invloed heeft uitgeoefend op de vaststelling van het doel van en de middelen voor de verwerking. Dat er geen overheidsopdracht ligt tussen NVSC en ITSS, sluit niet uit dat NVSC verwerkingsverantwoordelijke kan zijn. Met betrekking tot de boetebepaling van artikel 83 AVG stelt het Hof voorop dat dit een autonome Unierechtelijke regel is. Verder oordeelt het Hof dat alleen inbreuken die door de verwerkingsverantwoordelijke op verwijtbare wijze zijn begaan – dat wil zeggen opzettelijk of uit nalatigheid – kunnen leiden tot een geldboete onder artikel 83 AVG. Daarbij is de verwerkingsverantwoordelijke in principe ook aansprakelijk voor inbreuken door een ingeschakelde verwerker die de verwerking namens hem heeft uitgevoerd. Deze uitspraak is in lijn met de Nederlandse inbreng.

| 31 |

Arrest van het Hof van 5 december 2023, zaak C-807/21, Deutsche Wohnen (Duitsland)

Deutsche Wohnen (DW) is een beursgenoteerd bedrijf met verschillende dochtervennootschappen, actief op het gebied van commerciële woningverhuur. De Duitse toezichthoudende autoriteit heeft aan DW een boete opgelegd wegens opzettelijke schending van bepalingen van de AVG binnen de groepsmaatschappijen. DW vecht die boete aan en beroept zich op een regel in het Duitse bestuursrecht dat enkel gedragingen van een natuurlijke

persoon kunnen worden bestraft en niet die van een rechtspersoon. Toerekening aan een rechtspersoon kan alleen wanneer de leden van de organen van de betrokken rechtspersoon of zijn vertegenwoordigers zich schuldig hebben gemaakt aan de gedraging. De verwijzende rechter vraagt of deze nationale regeling van beperkte aansprakelijkheid van rechtspersonen in strijd is met artikel 83 AVG. Het Hof oordeelt dat dat zo is. Artikel 83 AVG bepaalt dat een boete kan worden opgelegd aan een ‘verwerkingsverantwoordelijke’ in de zin van artikel 4, punt 7, AVG. Dat begrip is ruim en omvat natuurlijke én rechtspersonen, overheidsinstanties en meer. Verder vereist artikel 83 AVG voor oplegging van een geldboete dat er een verwijtbare inbreuk is, die opzettelijk of uit nalatigheid is begaan. In dat kader geldt, ten eerste, dat de verwerkingsverantwoordelijke kan worden gestraft wanneer hij niet onkundig kon zijn van het feit dat zijn gedraging een inbreuk opleverde, ongeacht of hij er zich van bewust was dat hij de bepalingen van de AVG schond. Ten tweede is bij een verwerkingsverantwoordelijke die rechtspersoon is, geen handeling en zelfs geen kennis van het leidinggevend orgaan van die rechtspersoon vereist. De uitspraak van het Hof is in lijn met de Nederlandse inbreng.

| 32 |

Justitiële samenwerking in burgerlijke zaken

Arrest van het Hof van 20 april 2023, zaak C-291/21 Starkinvest srl CNAE e.a. (België)

Deze zaak ziet op het begrip ‘rechterlijke beslissing op grond waarvan de schuldenaar de vordering moet voldoen’ uit artikel 7, lid 2, van verordening 655/2014 (Europees bevel tot conservatoir beslag op bankrekeningen ter vergemakkelijking van grensoverschrijdende inning van schuldvorderingen in burgerlijke en handelszaken). Indien van een dergelijke beslissing sprake is, is de schuldeiser onder voornoemde verordening vrijgesteld van de verplichting om voldoende bewijs over te leggen aan de rechter bij wie het verzoek om een Europees conservatoir beslag is ingediend om deze ervan te overtuigen dat de vordering tegen de schuldenaar waarschijnlijk gegrond wordt verklaard. Het Hof benadrukt dat een dergelijke rechterlijke beslissing elke door een gerecht van een lidstaat gegeven beslissing is, ongeacht de daaraan gegeven benaming. Wel is van belang dat de schuldenaar wordt veroordeeld tot betaling van een bedrag dat bepaald of bepaalbaar is op de datum waarop die beslissing wordt gegeven. Daarvan is geen sprake bij een rechterlijke beslissing waarbij een basisbedrag wordt vastgesteld voor de bij niet-naleving van een bevel tot staking op te leggen dwangsom.

Een dergelijke beslissing omvat niet het precieze bedrag van de te innen schuldvordering bij niet-naleving. Dit bedrag hangt namelijk af van toekomstige gebeurtenissen, aldus het Hof. Er is daarom geen sprake van een vonnis waarbij de schuldenaar wordt verplicht de vordering van de schuldeiser te betalen in de zin van artikel 7, lid 2, van de verordening. Als gevolg hiervan is de schuldeiser niet vrijgesteld van de verplichting om voldoende bewijs over te leggen aan de rechter bij wie het verzoek om een Europees conservatoir beslag is ingediend om aan te tonen dat de vordering tegen de schuldenaar waarschijnlijk gegrond wordt verklaard, aldus het Hof. Dit arrest is conform de Nederlandse inbreng.

Landbouw

Arrest van het Gerecht van 13 september 2023, zaak T-137/22, Nederland/Commissie
Nederland heeft van een coöperatie van telers van groenten en fruit (FresQ) ten onrechte verleende Europese steunbedragen (41 miljoen euro) teruggevorderd omdat niet werd voldaan aan de erkenningscriteria. FresQ heeft het gevorderde bedrag niet terugbetaald en is ondertussen failliet verklaard, waarop Nederland zijn vordering in het faillissement heeft ingediend. Nederland heeft zich op het standpunt gesteld niet meer te kunnen doen om de teruggevorderde bedragen te kunnen innen. De Europese regels schrijven voor dat, in het geval terugvordering onmogelijk is, de begroting van de Unie de financiële gevolgen van de niet-inning volledig draagt. Anders gaat de 50/50-regel op en moet de lidstaat in ieder geval 50% van de niet-inning dragen. De Commissie stelt zich op het standpunt dat terugvordering nog steeds mogelijk was. Nederland heeft daarop gevraagd om verlenging van de invorderingstermijn. Dat verzoek is echter op 6 januari 2022 afgewezen en hiertegen heeft Nederland beroep ingesteld. Het Gerecht heeft het beroep niet-ontvankelijk verklaard. De afwijzing van het verlengingsverzoek heeft volgens het Gerecht geen rechtsgevolg voor Nederland, omdat het slechts een voorbereidende handeling betreft voor verdere uitvoeringsbesluiten ter goedkeuring en vaststelling van de boekhoudkundige jaarrekeningen die de lidstaten moeten indienen. Dit oordeel is niet overeenkomstig het Nederlandse standpunt.

Beschikking van het Gerecht van 16 november 2023, zaak T-203/22, Nederland/Commissie
Deze zaak hangt samen met de hierboven genoemde zaak en heeft betrekking op de afwijzing door de Commissie van het Nederlandse verzoek om

herziening van het besluit van de Commissie van 6 januari 2022. Het Gerecht heeft het daartegen ingestelde beroep eveneens niet-ontvankelijk verklaard. Dit oordeel is niet overeenkomstig het Nederlandse standpunt.

Mededinging

Arrest van het Hof van 16 maart 2023, zaak C-449/21, Towercast (Frankrijk)

Towercast heeft bij de Franse mededingingsautoriteit een klacht ingediend naar aanleiding van de overname van de vennootschap Itas SAS door TDF Infrastructure, een concurrent van Towercast op de Franse markt voor uitzending van terrestrische digitale televisie. Volgens Towercast vormt de overname misbruik van een machtspositie, aangezien de bestaande machtspositie van TDF Infrastructure hierdoor wordt versterkt. Omdat de overname onder de drempels van verordening 139/2004 (Concentratieverordening) en de Franse mededingingsregels bleef, is die niet aangemeld noch onderzocht in het kader van de voorafgaande controle op concentraties. Evenmin is de overname verwezen naar de Commissie op grond van artikel 22 van de concentratieverordening. De verwijzende rechter vraagt het Hof of het in artikel 102 VWEU neergelegde verbod op misbruik van machtspositie toestaat dat een concentratie met een niet-communautaire dimensie achteraf wordt getoetst op nationaal niveau. Het Hof beantwoordt deze vraag bevestigend. De nationale mededingingsautoriteiten en de nationale rechterlijke instanties kunnen een concentratie die geen communautaire dimensie heeft, op grond van de rechtstreekse werking van artikel 102 VWEU, toetsen en daarbij gebruikmaken van hun eigen procedurevoorschriften. De bij de concentratieverordening ingevoerde voorafgaande controle op concentraties met een communautaire dimensie staat er dus niet aan in de weg dat achteraf een controle wordt uitgevoerd op concentraties die deze drempel niet bereiken. Bepaalde concentraties kunnen ontsnappen aan een voorafgaande controle, maar wel achteraf worden gecontroleerd, aldus het Hof. Dit arrest is niet in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 34 |

Ne bis in idem

Arrest van het Hof van 14 september 2023, zaak C-27/22, Volkswagen Group Italia en Volkswagen Aktiengesellschaft (Italië)

Volkswagen heeft sjoemelsoftware geplaatst in dieselovertuigen. Om die reden heeft de Italiaanse consumentenautoriteit Volkswagen een boete

opgelegd van 5 miljoen euro, wegens schending van richtlijn 2005/29/EG (oneerlijke handelspraktijken). Rond diezelfde periode heeft ook het Duitse openbaar ministerie een boete aan Volkswagen opgelegd van 1 miljard euro, wegens het onvoldoende toezicht houden op de onderneming. De Duitse boete is als eerste onherroepelijk geworden. De Italiaanse rechter vraagt zich nu af of het continueren van de Italiaanse boete in strijd is met het ne bis in idem-beginsel uit artikel 50 van het Handvest. Het Hof oordeelt dat dit beginsel zich inderdaad kan verzetten tegen een dergelijke gang van zaken, mits het gaat om dezelfde feiten ('idem'). Hier plaatst het Hof kanttekeningen bij, aangezien het in deze zaak om verschillende gedragingen gaat. Het is aan nationale rechter om dit te bepalen. Verder oordeelt het Hof dat een cumulatie van sancties gerechtvaardigd kan zijn, maar dat in dat geval moet worden voldaan aan de voorwaarden die hiervoor zijn ontwikkeld in de rechtspraak (zaken C-117/20 Bpost en C-151/20 Nordzucker e.a.). Die voorwaarden gelden ook in grensoverschrijdende situaties, waaronder de voorwaarde dat de betrokken procedures voldoende onderling zijn afgestemd. Daar is in deze zaak geen sprake van. Deze uitspraak is niet in lijn met het Nederlandse standpunt.

Pensioenen

Arrest van het Hof van 16 november 2023, zaak C-360/22, Commissie/Nederland (Capital retraite après transfert)

De Commissie heeft beroep wegens niet-nakoming ingesteld tegen Nederland, omdat zij de Nederlandse regeling over de belasting op waardeoverdrachten van pensioenaanspraken door migrerende werknemers onverenigbaar acht met het vrij verkeer van personen, diensten en kapitaal (artikelen 45, 56 en 63 VWEU). De regeling houdt in dat een waardeoverdracht van pensioenaanspraken aan een pensioenverzekeringsinstelling in een andere lidstaat dan Nederland slechts belastingvrij is als de mogelijkheden om die aanspraken als kapitaal af te kopen dezelfde zijn als of beperkter zijn dan naar Nederlands recht. Het Hof oordeelt dat deze regeling leidt tot ongunstige fiscale behandeling van migrerende werknemers en aldus in strijd is met het vrij verkeer van personen van artikel 45 VWEU. Dit arrest is niet in lijn met het Nederlandse standpunt.

*Arrest van het Hof van 16 november 2023, zaak C-459/22, Commissie/Nederland
(Transfert de valeur de droits à pension)*

De Commissie heeft beroep wegens niet nakoming ingesteld tegen Nederland, omdat zij de Nederlandse regeling over de belasting op waardeoverdrachten van pensioenaanspraken door migrerende werknemers onverenigbaar acht met het vrij verkeer van personen, diensten en kapitaal (artikelen 45, 56 en 63 VWEU). De regeling houdt in dat een in een andere lidstaat dan Nederland gevestigde pensioeninstelling zekerheid moet stellen voor de invordering van de belasting over de waardeoverdracht van pensioenaanspraken die eventueel verschuldigd is door werknemers die een baan in die andere lidstaat aanvaarden en de waarde van hun pensioenrechten daarnaar willen overdragen, of, bij gebreke daaraan, aansprakelijkheid voor die belasting moet aanvaarden of die werknemers de mogelijkheid moet bieden voldoende zekerheid te stellen. Het Hof oordeelt dat deze regeling leidt tot ongunstige fiscale behandeling van migrerende werknemers en aldus in strijd is met het vrij verkeer van personen van artikel 45 VWEU. Dit arrest is niet in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 36 |

Rechtsstaat

Arrest van het Hof van 5 juni 2023, zaak C-204/21, Commissie/Polen

In deze inbreukprocedure brengt de Commissie Polen voor het Hof, omdat de hervormingen in 2019 van de Poolse rechterlijke macht de onafhankelijkheid van rechters en waarden van de rechtsstaat aantasten. In het bijzonder gaat het om de hervorming van de Poolse rechterlijke tuchtkamer – waarvan de onafhankelijkheid en onpartijdigheid niet zijn gewaarborgd – die met zijn beslissingen rechtstreekse invloed heeft op de status en de ambtsvervulling van rechters. De onafhankelijkheid van de rechters is daarmee in geding. Er zijn onvoldoende waarborgen om te voorkomen dat politieke controle wordt uitgeoefend op de inhoud van rechterlijke beslissingen of dat rechters onder druk worden gezet. Ook zijn er bepalingen ingevoerd waardoor het voor de gewone rechters onmogelijk is om bepaalde vaststellingen te doen en beoordelingen te verrichten waartoe zij krachtens het Unierecht verplicht zijn (bijvoorbeeld of een rechterlijke instantie voldoet aan het vereiste van een onafhankelijk en onpartijdig gerecht dat vooraf bij wet is ingesteld). Met de herziene wettelijke regeling schendt Polen volgens de Commissie artikel 19, lid 1, tweede alinea VEU, artikel 47 Handvest, bepalingen van de AVG, in samenhang met de artikelen

7 en 8 Handvest en het beginsel van voorrang van het Unierecht. Het Hof wijst het beroep van de Commissie op alle punten toe. Nederland steunde de Commissie in dit beroep en de uitspraak is daarmee in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 13 juli 2023, gevoegde zaken C-615/20 en C-671/20 YP e.a. (Polen)

Met de prejudiciële vragen in deze zaken willen Poolse rechters weten of zij gevolg moeten geven aan beslissingen van de Poolse rechterlijke tuchtkamer, die niet voldoet aan het vereiste van onafhankelijkheid en onpartijdigheid (zoals bepaald in zaken C-791/19 en C-204/21 van het Hof). Het gaat om beslissingen van de tuchtkamer om een strafprocedure in te leiden tegen rechter I.T., hem te schorsen en zijn bezoldiging te verminderen, waarna de zaken die I.T. in behandeling had, werden overgedragen aan de verwijzende rechters. Zij vragen zich af of die overdracht wel rechtmatig was en dus of zij de zaken wel moeten behandelen. Het Hof wijst op zijn eerdere oordeel, dat de Poolse tuchtkamer niet voldoet aan het vereiste van onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Daarmee zijn de beslissingen onrechtmatig. Alle nationale autoriteiten, dus ook de verwijzende rechters, zijn in de uitvoering van hun functie gehouden de maatregelen te nemen die nodig zijn ter uitvoering van dat oordeel en om de volle werking van het Unierecht te verzekeren. Hierbij herinnert het Hof aan het leerstuk van voorrang van het Unierecht en de verplichting van de nationale rechter om zo nodig nationale regels buiten toepassing te laten. Wat nodig is, moet in het concrete geval door de nationale rechter worden beoordeeld, aldus het Hof. Dit kan er in het ene geval toe leiden dat de verwijzende rechter moet afzien van verdere behandeling van de zaak. In het andere geval kan hij de behandeling voortzetten, gelet op het stadium waarin de procedure zich bevindt en met het oog op het recht van partijen op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn. Deze uitspraak is in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

| 37 |

Arrest van het Hof van 21 december 2023, zaak C-718/21, Krajowa Rada Sądownictwa (Polen)

De kamer voor bijzondere controle en publieke zaken van het Poolse Hooggerechtshof stelt in deze zaak vragen over de Poolse regeling betreffende rechters die hun ambt willen blijven uitoefenen nadat zij de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt. In lijn met het Nederlandse standpunt oordeelt het Hof dat deze vragen niet afkomstig zijn van een rechterlijke instantie in de zin van artikel 267 VWEU. Het Hof verklaart de vragen daarom

niet-ontvankelijk. Van belang daarbij is dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in zijn arrest van 8 november 2021, Dolińska-Ficek en Ozimekprzeciwko tegen Polen heeft vastgesteld dat de kamer voor bijzondere controle en publieke zaken geen bij wet ingestelde gerecht is in de zin van artikel 6 EVRM. Dat arrest berustte op de vaststelling dat er bij de benoeming van de leden van deze rechtsprekende formaties kennelijk fundamentele nationale procedureregels voor de benoeming van rechters waren geschonden.

Sociale zekerheid

Arrest van het Hof van 2 maart 2023, gevoegde zaken C410/21 en C661/21, FU en DRV Intertrans BV e.a. (België)

Deze zaken betreffen Belgische strafprocedures tegen twee vervoersondernemingen wegens het frauderen met socialezekerheidsbijdragen en hebben betrekking op de verordening 883/2004 (coördinatie van de socialezekerheidsstelsels). Centraal stond de vraag welke status de door het Slowaakse orgaan afgegeven A1-verklaringen hebben, die door dit orgaan voorlopig zijn ingetrokken. Deze intrekking vond plaats op verzoek van de Belgische autoriteiten wegens het frauderen met socialezekerheidsbijdragen in het kader van wegvoer. Het Hof oordeelt dat de Slowaakse A1-verklaringen bindend zijn voor de Belgische rechter en dat de omstandigheid dat de verklaringen voorlopig zijn ingetrokken daarbij niet van belang is. Dit staat er overigens niet aan in de weg dat de Belgische strafrechter kan vaststellen dat er sprake is van fraude. De strafrechter kan de A1-verklaring namelijk voor de strafprocedure buiten beschouwing laten, aldus het Hof. Verder oordeelt het Hof dat het feit dat de Slowaakse onderneming een communautaire vergunning voor het wegvervoer bezit niet het onweerlegbare bewijs vormt dat zij haar maatschappelijke zetel in Slowakije heeft. Dat moet op basis van alle omstandigheden en feiten in het hoofdgeding worden bepaald, aldus het Hof. Dit arrest is conform de Nederlandse inbreng.

| 38 |

Staatssteun

Arrest van het Hof van 12 maart 2023, gevoegde C-702/20 en C-17/21 DOBELES HES GM (Letland)

Deze zaak ziet op een geschil tussen twee ondernemingen en de Letse commissie voor de regulering van openbare diensten over de vaststelling van het tarief voor het terugkopen van uit hernieuwbare energiebronnen

geproduceerde elektriciteit door een door de overheid erkend distributiebedrijf. Het distributiebedrijf is op basis van de toepasselijke wettelijke regeling verplicht om deze elektriciteit af te nemen tegen een hogere prijs dan de marktprijs. De extra kosten die daaruit voortvloeien worden gefinancierd door een verplichte heffing ten laste van de eindgebruikers. De kernvraag die aan het Hof is voorgelegd is of deze heffing gezien kan worden als een met staatsmiddelen bekostigde maatregel in de zin van artikel 107 VWEU. Het Hof oordeelt dat het moet gaan om middelen die door middel van een belasting of een andere heffing op grond van nationaal recht worden geïnd, beheerd en verdeeld, dan wel om bedragen die onder staatscontrole staan. Het is aan de verwijzende rechter om te verifiëren of aan een van deze voorwaarden is voldaan. Dit oordeel is in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Gerecht van 10 mei 2023, zaak T-102/21 Bastion Holding e.a.

Deze zaak gaat over door Nederland verleende steun aan het midden- en kleinbedrijf (MKB) die als gevolg van de Covid crisis zijn geconfronteerd met hoge omzetverliezen. De steunmaatregel is aangemeld op grond van de Tijdelijke kaderregeling inzake staatssteun ter ondersteuning van de economie bij de huidige COVID-19-uitbraak. Op basis van deze regeling heeft de Commissie de steunmaatregel verenigbaar geacht met de interne markt. Bastion Holding is het hier niet mee eens en is een zaak tegen de Commissie gestart bij het Gerecht. Bastion Holding valt met name over het uitsluiten van grote ondernemingen van de steunregeling, omdat de maatregel uitsluitend bestemd is voor het MKB in Nederland. Nederland heeft geïntervenieerd aan de zijde van de Commissie. Het argument van Bastion Holding dat grote ondernemingen ten onrechte worden uitgesloten schuift het Gerecht terzijde. De Commissie dient uiteraard bij haar beoordeling van de verenigbaarheid van de maatregel gelijke gevallen gelijk te behandelen. De Tijdelijke kaderregeling erkent evenwel dat het MKB zich in een bijzondere situatie bevindt ten opzichte van grotere ondernemingen. De Nederlandse autoriteiten hebben deze bijzondere situatie van het MKB in de nationale economie ook duidelijk uiteengezet en gemotiveerd. Dat betekent voor het Gerecht dat het MKB en grote ondernemingen, zoals Bastion Holding, zich niet in een vergelijkbare situatie bevonden. De Commissie heeft daarmee de Nederlandse steun terecht verenigbaar geacht met de interne markt, aldus het Gerecht. Deze uitkomst is conform het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Gerecht van 10 mei 2023, zaak T-289/21 Bastion Holding e.a.

Ook deze zaak ziet op de door Nederland verleende steun aan het MKB die als gevolg van de Covid crisis zijn geconfronteerd met hoge omzetverliezen. Het gaat daarbij om een aanpassing van de regeling, die onder mee een verhoging van de maximale steunbedragen behelst. Ook deze aangepaste maatregel heeft de Commissie verenigbaar geacht met de interne markt. Net zoals in zaak T-102/21 valt Bastion Holding met name over het uitsluiten van grote ondernemingen van de steunregeling, omdat de maatregel uitsluitend bestemd is voor het MKB in Nederland. Nederland heeft geïntervenieerd aan de zijde van de Commissie. Op overeenkomstige wijze als in zaak T-102/21 verwerpt het Gerecht het beroep van Bastion Holding. Deze uitkomst is conform het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Gerecht van 15 november 2023, zaak T-167/21, European Gaming and Betting Association/Commissie

| 40 | Verzoekster EGBA is een belangenvereniging voor organisatoren van kansspelen. EGBA heeft bij de Commissie een klacht ingediend over de Nederlandse regeling inzake kansspelen. Daarbij stelt zij dat de verlening van exclusieve vergunningen aan organisatoren van onder andere goede-doelen-loterijen staatssteun oplevert ten gunste van de vergunninghouders. De Commissie heeft de klacht onderzocht en, zonder de formele onderzoeks-procedure te openen, geoordeeld dat er geen sprake was van staatssteun, omdat er geen sprake was van een voordeel voor de vergunninghouders. Daarvoor achtte de Commissie van belang dat de vergunninghouders verplicht zijn het grootste deel van de opbrengsten uit de loterijen af te dragen aan bepaalde goede doelen en dat zij niet meer dan een redelijke winst kunnen behalen. EGBA was het niet eens met het besluit van de Commissie en heeft daartegen beroep ingesteld bij het Gerecht. Het Gerecht besprekt één van de aangevoerde beroepsgronden en vernietigt het besluit van de Commissie, omdat de Commissie ten onrechte niet heeft onderzocht of er ook sprake is van staatssteun aan de goede doelen. Nederland deed in de procedure mee aan de zijde van de Commissie. Nederland heeft tegen het arrest van het Gerecht hoger beroep ingesteld bij het Hof. Deze zaak is aanhangig onder zaaksnummer C-59/24 P.

Arresten van het Gerecht van 20 december 2023, zaak T-216/21, Ryanair en Malta Air/ Commissie en zaak T-494/21, Ryanair en Malta Air/Commissie

Deze zaken gaan over de staatssteun die door de Franse overheid is verstrekt

aan luchtvaartmaatschappij Air France tijdens de coronacrisis. In zaak T-216/21 gaat het om liquiditeitssteun (een staatsgarantie en lening), en in zaak T-494/21 om herkapitalisatiesteun. De Commissie heeft de steun goedgekeurd met toepassing van de Tijdelijke kaderregeling staatssteun. Concurrent Ryanair vecht de goedkeuringsbesluiten aan bij het Gerecht. Ryanair betoogt onder meer dat de besluiten van de Commissie vernietigd moeten worden, omdat KLM niet als mede-begunstigde van de steun is aangemerkt, terwijl niet valt uit te sluiten dat de steun via de holding Air France-KLM bij KLM terecht komt. Het Gerecht geeft Ryanair gelijk. In zijn overwegingen analyseert het Gerecht de kapitaalbanden en de organieke, functionele en economische banden binnen het concern, de contracten op basis waarvan de steun is verleend en de kenmerken en context van de verleende steun. Dit leidt ertoe dat volgens het Gerecht inderdaad niet kan worden uitgesloten dat de steun ook bij KLM terecht kon komen. Het Gerecht vernietigt de besluiten van de Commissie. Nederland deed in deze zaken mee aan de zijde van de Commissie. Inmiddels hebben de Commissie en de holding Air France-KLM tegen de arresten van het Gerecht hoger beroep ingesteld bij het Hof. Deze zaken zijn aanhangig onder zaaknummers C-166/24 P, C-192/24 P, C-193/24 P en C-167/24 P.

| 41 |

Strafrecht

Arrest van het Hof van 2 februari 2023, zaak C806/21, TF (Hoge Raad, Nederland)

Deze zaak gaat over de toepassing van verordening 273/2004 (inzake drugsprecursoren) in een Nederlandse strafzaak tegen TF. Drugsprecursoren zijn grondstoffen die kunnen worden gebruikt voor de vervaardiging van legale chemische producten en die ook kunnen worden gebruikt voor de illegale productie van drugs. Voor ‘marktdeelnemers’ geldt onder deze verordening een meldplicht voor het in handel brengen van precursoren. TF heeft met een gehuurd voertuig verschillende malen illegaal precursoren opgehaald in Luik en vervoerd naar verschillende locaties in Nederland waar hij deze heeft opgeslagen. Het gerechtshof ’s-Hertogenbosch veroordeelt hem voor verboden voorbereidingshandelingen in de zin van de Nederlandse opiumwetgeving, maar spreekt hem vrij van overtreding van de meldplicht onder de verordening inzake precursoren. Tegen dit oordeel heeft het Openbaar Ministerie cassatie ingesteld bij de Hoge Raad. Bij het Hof speelt met name de vraag of een persoon als TF die de grondstoffen op illegale wijze in de handel brengt is aan te merken als een ‘marktdeelnemer’

in de zin van de verordening. Het Hof oordeelt dat alleen personen die binnen een legaal kader de geregistreerde stoffen in de handel brengen kwalificeren als marktdeelnemers. Dat volgt uit de tekst en het doel van de verordening. Een situatie waarin een persoon in het kader van een illegale activiteit betrokken is bij het in de handel brengen van geregistreerde stoffen valt daarom niet binnen de werkingssfeer van de verordening. Dit arrest is niet conform de Nederlandse inbreng.

Arrest van het Hof van 18 april 2023, zaak C-699/21, E.D.L. (Motif de refus fondé sur la maladie) (Italië)

Tegen E.D.L. is een Europese aanhoudingsbevel (EAB) uitgevaardigd door Kroatië wegens drugdelicten. Hij wordt aangehouden in zijn woonland Italië. Uit onderzoek blijkt dat E.D.L. aan ernstige psychiatrische aandoeningen lijdt waarvoor behandeling nodig is en waardoor een ernstig risico bestaat op zelfdoding. De vraag is of deze omstandigheden ertoe leiden dat de overlevering aan Kroatië geweigerd moet worden. Het Hof oordeelt dat bij een ernstig risico op doodgaan of een onomkeerbare achteruitgang van de gezondheid van de persoon de overleveringsrechter de overlevering moet opschorten en in dialoog moet treden met de uitvaardigende autoriteit. Als de zorgen niet kunnen worden weggenomen, dan kan uiteindelijk besloten worden dat geen gevolg wordt gegeven aan het EAB. Dit oordeel komt overeen met het standpunt van de Nederlandse regering.

| 42 |

Arrest van het Hof van 6 juli 2023, zaak C-142/22, Minister for Justice and Equality (Ierland)

In 2016 zijn door Nederlandse officieren van justitie drie EAB's uitgevaardigd tegen OE. Op grond daarvan heeft Ierland hem overgeleverd aan Nederland. Deze EAB's staan in rechte vast. In latere rechtspraak heeft het Hof geoordeeld dat officieren van justitie niet bevoegd zijn om EAB's uit te vaardigen, omdat zij geen 'uitvaardigende autoriteit' zijn in de zin van artikel 6, lid 1, van het kaderbesluit 2002/58 (kaderbesluit EAB). In 2019 heeft de Nederlandse rechter-commissaris de Ierse High Court verzocht om toestemming voor de verdere vervolging van OE voor aanklachten die niet het voorwerp waren van de oorspronkelijke EAB's. OE stelt dat dit verzoek om toestemming niet geldig is, omdat de oorspronkelijke EAB's zijn uitgevaardigd door officieren van justitie. Het Hof herinnert eraan dat de beslissing om toestemming te verlenen zich onderscheidt van de tenuitvoerlegging van een EAB en andere gevolgen heeft. Dat betekent dat

een gebrek in een oorspronkelijk EAB geen belemmering vormt om de gevraagde toestemming te verlenen, aldus het Hof. Een andere uitleg zou de doelstellingen van het kaderbesluit EAB in gevaar brengen, onverenigbaar zijn met het rechtszekerheidsbeginsel en afdoen aan de bestrijding van straffeloosheid. Dit oordeel is in lijn met de Nederlandse inbreng.

Arrest van het Hof van 7 september 2023, zaak C-209/22, Rayonna prokuratura Lovech, TO Lukovit (Fouille corporelle) (Bulgarije)

De Bulgaarse politie fouilleert een man bij een wegcontrole. De politie treft hierbij verdovende middelen aan en neemt deze in beslag. In Bulgarije is voor de inzet van deze bevoegdheden een rechterlijke machtiging nodig maar die kan ook achteraf worden gegeven. De rechterlijke toetsing beperkt zich daarbij tot de beoordeling van de formele rechtmatigheid van het optreden van de politie. De rechter mag niet nagaan of de rechten van verdachten en beklaagden zijn nageleefd, zoals vastgelegd in richtlijn 2012/13 (recht op informatie in strafprocedures) en richtlijn 2013/48 (recht op toegang tot een advocaat). De verwijzende rechter vraagt zich af of deze gang van zaken in strijd is met het Unierecht. Het Hof oordeelt allereerst dat een situatie van fouillering en inbeslagname binnen de reikwijdte van de genoemde richtlijnen valt. Het maakt daarbij niet uit dat iemand nog niet formeel in beschuldiging is gesteld. De beperkte toets van de rechter is echter niet in strijd met het Unierecht, zolang de rechten van verdachten en beklaagden effectief kunnen worden gehandhaafd in het strafproces ten gronde. Verder oordeelt het Hof dat op het moment van fouillering en inbeslagname nog geen toegang tot een advocaat gegeven hoeft te worden. Hiervoor gelden de specifieke momenten die zijn opgenomen in artikel 3, lid 2 van richtlijn 2013/48. Daarvan is in het geval van fouillering nog geen sprake, aldus het Hof. Dit standpunt is in lijn met het betoog van de Nederlandse regering.

Arrest van het Hof van 9 november 2023, zaak C-819/21, Staatsanwaltschaft Aachen (Duitsland)

MD is Poolse staatsburger en woont in Duitsland. De Poolse rechter heeft hem veroordeeld tot een vrijheidsstraf van zes maanden. Bij die uitspraak is de tenuitvoerlegging van de straf opgeschort. Later is de opschorting herroepen en werd het Poolse vonnis voor tenuitvoerlegging vatbaar. Polen heeft Duitsland verzocht de opgelegde straf in Duitsland te erkennen en ten uitvoer te leggen, overeenkomstig de regeling van kaderbesluit 2008/909

(inzake beginsel wederzijdse erkenning buitenlandse strafvonnissen). De Duitse rechter moet dit verzoek beoordelen en vraagt zich af of hij het verzoek mag afwijzen, gelet op de situatie die is ontstaan als gevolg van de hervormingen van de rechterlijke macht in Polen. Hij wil van het Hof weten of de zogeheten ‘tweestappentoets’, ontwikkeld onder het kaderbesluit inzake EAB, ook kan worden toegepast onder kaderbesluit 2008/909. Het Hof oordeelt dat dat zo is. De Duitse rechter kan daarom weigeren de uitgesproken strafrechtelijke veroordeling te erkennen en ten uitvoer te leggen wanneer de voorwaarden van de tweestappentoets zijn vervuld. Ten eerste moet de rechter beschikken over gegevens waaruit blijkt dat het recht op een eerlijk proces in de andere lidstaat ernstige of structurele tekortkomingen vertoont, met name wat de onafhankelijkheid van de rechterlijke instanties betreft. Ten tweede moeten er ernstige redenen zijn om aan te nemen dat deze gebreken concrete gevolgen kunnen hebben gehad voor de tegen de betrokkene ingestelde strafprocedure. Hierbij is het moment van de strafrechtelijke veroordeling bepalend en onder omstandigheden ook het moment dat de opschorting van de tenuitvoerlegging verviel, aldus het Hof. Het oordeel van het Hof is in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 44 |

Arrest het Hof van 21 december 2023, zaak C261/22, G.N. (Motif de refus fondé sur l'intérêt supérieur de l'enfant) (Italië)

GN is in België veroordeeld wegens mensenhandel. Na uitvaardiging van een EAB wordt zij aangehouden in Italië. Op dat moment heeft zij een jong kind en is zij zwanger. De Italiaanse rechter die moet oordelen over de uitvoering van het EAB vraagt aan de Belgische autoriteiten in welke omstandigheden het gezin terecht zal komen in België, maar krijgt geen inhoudelijk antwoord. Het Hof oordeelt dat de overlevering alleen geweigerd kan worden als uit informatie blijkt dat sprake is van een reëel gevaar van schending van artikel 7 Handvest (familie- en gezinsleven) of artikel 24 Handvest (rechten van het kind). Hiervoor moet de rechter ook de tweestappentoets hanteren. Eerst moet worden gekeken of er structurele of fundamentele gebreken zijn de uitvaardigende lidstaat. Zo ja, dan kan de overleveringsrechter beoordelen of er zwaarwegende en op feiten berustende gronden bestaan om aan te nemen dat de betrokkenen, gelet op hun persoonlijke situatie, het risico zullen lopen dat hun fundamentele rechten worden geschonden. Dit oordeel komt niet overeen met het standpunt van de Nederlandse regering.

Arrest van het Hof van 21 december 2023, C-281/22, G.K. e.a. (Parquet européen) (Oostenrijk)

Het betreft de eerste zaak waarin het Hof uitleg geeft aan verordening 2017/1939 (inzake het Europees Openbaar Ministerie). De zaak gaat over een strafrechtelijk onderzoek dat wordt gevoerd door een gedelegeerde officier van justitie in Duitsland. Deze officier van justitie geeft in het kader van dat onderzoek zijn Oostenrijkse counterpart de opdracht om in Oostenrijk een woning te doorzoeken. In Oostenrijk is voor een huiszoeking voorafgaande rechterlijke toestemming nodig. De vraag is wat de omvang en intensiteit van de toets van de Oostenrijkse rechter moet zijn. Het Hof oordeelt dat die toetsing enkel betrekking mag hebben op de aspecten betreffende de tenuitvoerlegging van deze maatregel. Aspecten betreffende de rechtvaardiging en de vaststelling van de maatregel moeten vooraf worden getoetst in de lidstaat van de behandelende gedelegeerd officier van justitie. In dit geval is dat in Duitsland. Die voorafgaande rechterlijk toets is nodig wanneer er sprake is van ernstige inmenging in de rechten van de betrokkene die door het Handvest worden gewaarborgd. Dit oordeel komt grotendeels overeen met het Nederlandse standpunt.

| 45 |

Volksgezondheid

Arrest van het Hof van 19 januari 2023, zaak C-147/21, CIHEF (Frankrijk)

In deze zaak staan wettelijke beperkingen ten aanzien van het aanbieden van biociden op de Franse markt centraal. De nationale maatregelen beogen de voor de volksgezondheid en het milieu optredende nadelen te voorkomen bij overmatig gebruik van bepaalde biociden. Deze doelstellingen zijn niet in tegenspraak met de doelstellingen van de toepasselijke verordening 528/2012 (Biocidenverordening). Tegelijkertijd bestrijken deze doelstellingen het terrein van het op de markt aanbieden van biociden, hetgeen de Biocidenverordening juist beoogt te harmoniseren. Bij de procedure voor het Hof staat de vraag centraal of de Biocidenverordening toestaat dat Frankrijk beperkende regels heeft vastgesteld op het gebied van handelspraktijken en reclame met betrekking tot op de markt toegelaten biociden. Het Hof oordeelt dat dergelijke regels zijn toegestaan en geen belemmering vormen voor het vrije verkeer van goederen als zij tot doel hebben de volksgezondheid en het milieu te beschermen en geschikt en evenredig zijn om dat doel te bereiken. Dit oordeel is overeenkomstig het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Gerecht van 29 maart 2023, zaak T-868/19, Nouryon Industrial Chemicals e.a./Commissie

Nouryon komt op tegen het implementatiebesluit waarin de Commissie heeft geoordeeld dat het registratiedossier van Nouryon over de stof dimethyl ether (dme) niet voldoet aan de vereisten van verordening 1907/2006 (REACH-verordening). Dme is een chemische stof die dient als drijfgas voor aërosolen en als oplosmiddel en voornamelijk wordt gebruikt in industriële en consumenten-aërosols. Het Gerecht verwerpt het beroep van Nouryon. Nederland intervenieerde aan de zijde van de Commissie en het arrest is dus in lijn met het Nederlandse standpunt. Nouryon heeft inmiddels hoger beroep ingesteld bij het Hof (zaak C-353/23 P).

Arrest van 22 juni 2023 in gevoegde zaken C-6/21 P en C-16/21 P, Duitsland en Estland/Pharma Mar en Commissie

Duitsland en Estland hebben hoger beroep ingesteld tegen het arrest in zaak T-594/18. Daarin vernietigde het Gerecht uitvoeringsbesluit C(2018)4831 van de Commissie. Dat besluit ging over een beoordeling voor het in de handel brengen van een geneesmiddel voor menselijk gebruik. Het besluit kwam volgens het Gerecht tot stand via een procedure waarbij er mogelijk belangenverstrengeling was van de betrokken deskundigen. Het academisch ziekenhuis waar twee deskundigen werkten, is volgens het Gerecht een ‘farmaceutisch bedrijf’, omdat dit ziekenhuis zeggenschap heeft over een centrum voor celtherapie dat zelf geldt als ‘farmaceutisch bedrijf’. Duitsland en Estland, ondersteund door Nederland, zijn het oneens met deze kwalificatie. Zij betogen dat het Gerecht onjuiste toepassing geeft aan een beleidsdocument van het European Medicines Agency (EMA) over de omgang met belangenconflicten. Dat beleid zondert academische ziekenhuizen uitdrukkelijk uit van de definitie van ‘farmaceutisch bedrijf’. Het hoger beroep van Duitsland en Estland slaagt. Allereerst verwerpt het Hof het verweer van PharmaMar dat het EMA-beleid niet relevant kan zijn. Vanwege de algemene taak van EMA bij de beoordeling van geneesmiddelen, is het wel degelijk relevant voor de beoordeling in deze zaak. Verder komt het Hof via uitleg van verschillende bepalingen in verordening 726/2004 en het EMA-beleid tot de conclusie dat academische ziekenhuizen moeten worden gelijkgesteld met onderzoeksinstituten en niet vallen onder het begrip ‘farmaceutisch bedrijf’. Dat wordt niet anders door het loutere feit dat dit ziekenhuis zeggenschap heeft over een centrum dat wel een ‘farmaceutisch bedrijf’ is. Het Hof vernietigt daarom het arrest van het Gerecht en verwijst de zaak terug voor verdere beoordeling.

Arrest van het Hof van 19 oktober 2023, zaak C-591/22, L. (Gallus gallus) (College van Beroep voor het bedrijfsleven, Nederland)

Deze zaak gaat over tests op salmonella bij vermeerderingskoppels van kippen (*Gallus gallus*). Bij een positief testresultaat worden strenge maatregelen genomen, waaronder het vernietigen van de dieren en eieren. De centrale vraag in deze zaak is wanneer de test opnieuw kan worden uitgevoerd. Volgens verordening 200/2010 kan dit alleen in 'uitzonderingsgevallen waarin de bevoegde autoriteit reden heeft om te twijfelen aan de juistheid van het resultaat'. Het Hof oordeelt dat het aan de bevoegde autoriteit is om te beoordelen of in een bepaald geval aanwijzingen bestaan die de testresultaten in twijfel trekken. Dat is het geval als de bevoegde autoriteit vaststelt dat zich gebeurtenissen of incidenten hebben voorgedaan waardoor de bemonstering en de analyse van de monsters niet correct zijn uitgevoerd. Daarnaast kan de her-test ook worden uitgevoerd als de bevoegde autoriteit meent dat een aanzienlijk risico bestaat dat zich dergelijke gebeurtenissen of incidenten hebben voorgedaan, gelet op de onberispelijke algemene toestand van het bedrijf en rekening houdend met de epidemiologische kenmerken van salmonella. Dit oordeel komt grotendeels overeen met het Nederlandse standpunt.

| 47 |

Arrest van het Hof van 9 november 2023, zaak C-293/22 P Chemours Netherlands BV/ECHA

Het Nederlandse bedrijf Chemours wil het besluit van het Europees Agentschap voor Chemische stoffen (ECHA) van tafel waarin – op voordracht van Nederland en na onderzoek van onder andere het Nederlandse RIVM – de stof HFPO-DA op de kandidaatslijst voor zeer zorgwekkende stoffen is geplaatst. Als gevolg van die plaatsing mag de stof niet meer vrij worden geproduceerd of verwerkt. HFPO-DA behoort tot de groep van PFAS-verbindingen. Deze stoffen worden wel aangeduid als 'forever chemicals', omdat zij vrijwel niet afbreken. De zorg rond HFPO-DA is met name de voortdurende en toenemende concentratie van HFPO-DA in (drink)water, wat een ernstig gevaar meebrengt voor mens en milieu. Het Gerecht had eerder de bezwaren van Chemours verworpen en het besluit van ECHA in stand gelaten (zaak T-636/19). Chemours stelde hoger beroep in bij het Hof, maar krijgt ook nu ongelijk. Nederland deed in de procedures voor Gerecht en Hof mee ter ondersteuning van ECHA. Conform de Nederlandse inzet blijft het besluit van ECHA met de kwalificatie van HFPO-DA als zeer zorgwekkende stof overeind.

Vrij verkeer van diensten

Arrest van het Hof van 19 januari 2023, zaak C-292/21, CNAE (Spanje)

Centrale vraag in deze zaak is of artikel 15 van richtlijn 2006/123 (Dienstenrichtlijn) zich verzet tegen een Spaanse regeling die inhoudt dat bewustmakings- en bijscholingscursussen op het gebied van rijveiligheid met het oog op het terugkrijgen van rijbewijspunten moeten worden gegund door middel van een concessie voor openbare diensten. Volgens het Hof vallen dergelijke diensten niet buiten het materiële toepassingsbereik van de Dienstenrichtlijn. Het Hof gaat er bovendien van uit dat richtlijn 2014/23 (Concessierichtlijn) niet van toepassing is op de feiten in het hoofdgeding. Tegen deze achtergrond oordeelt het Hof dat de Spaanse regeling een kwantitatieve en territoriale beperking vormt in de zin van artikel 15 van de Dienstenrichtlijn. De Spaanse regeling is slechts toegestaan voor zover zij niet verder gaat dan nodig is om het doel van het verbeteren van de verkeersveiligheid te bereiken. Het is aan de nationale rechter om dit te beoordelen. Dit arrest is gedeeltelijk in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 48 |

Arrest van het Hof van 20 april 2023, zaak C-348/22, Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Italië)

De gemeente Ginosa heeft alle concessies voor gebruik van het openbaar zeegebied binnen die gemeente automatisch verlengd op basis van nationale wetgeving. Volgens de Italiaanse mededingingsautoriteit is dit in strijd met onder meer de Dienstenrichtlijn. Daarop stelt de Italiaanse verwijzende rechter diverse prejudiciële vragen over artikel 12 van de Dienstenrichtlijn. Ten eerste oordeelt het Hof dat artikel 12 van die richtlijn niet alleen van toepassing is bij een duidelijk grensoverschrijdend belang. Verder biedt deze bepaling lidstaten een beoordelingsmarge bij de beoordeling of sprake is van schaarste van de beschikbare natuurlijke hulpbronnen. Daarbij acht het Hof een combinatie tussen een abstracte, algemene benadering op nationaal niveau en een casuïstische op gemeentelijk niveau evenwichtig, mits die beoordeling op objectieve, niet-discriminerende, transparante en evenredige criteria berust. Vervolgens bepaalt het Hof dat de verplichtingen om op basis van een onpartijdige en transparante procedure een selectie te maken en het verbod om een vergunning automatisch te verlengen, onvoorwaardelijk en voldoende nauwkeurig zijn, zodat de leden 1 en 2 van artikel 12 van de Dienstenrichtlijn rechtstreekse werking hebben. Dat betekent dat zowel de nationale rechterlijke instanties

als de overheidsinstanties verplicht zijn nationale bepalingen die daarmee in strijd zijn buiten toepassing te laten, aldus het Hof. Dit arrest is in lijn met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het EVA-Hof van 19 oktober 2023, zaak E-14/22, Amann (Liechtenstein)

Deze zaak gaat over de uitleg van artikel 24 van de Dienstenrichtlijn. Het EVA-Hof oordeelt dat een verbod op gerichte proactieve reclame (ook wel ‘cold calling’ of ‘canvassing’ genoemd) door gereguleerde beroepen, zoals advocaten, als een totaal verbod van commerciële communicatie in de zin van artikel 4, lid 12, van de Dienstenrichtlijn kwalificeert. Dit betekent dat artikel 24, lid 1 van de Dienstenrichtlijn zich verzet tegen een nationale regeling zoals aan de orde in het hoofdgeding die advocaten verbiedt om op eigen initiatief aan geselecteerde (groepen) personen hun diensten aan te bieden. Dit neemt niet weg dat een nationale regeling, overeenkomstig artikel 24, lid 2 van de Dienstenrichtlijn, voor gereguleerde beroepen kan voorzien in verboden betreffende de inhoud of wijze van commerciële communicatie, zolang deze niet discriminerend is, gerechtvaardigd wordt door een dwingende reden van algemeen belang en evenredig is. Daarvan is in dit geval geen sprake, aldus het EVA-Hof. Dit oordeel is in lijn met het Nederlandse standpunt.

| 49 |

Arrest van het Hof van 21 december 2023, zaak C278/22, Autotechnica Fleet Services (Kroatië)

Deze zaak komt voort uit een geschil tussen de vennootschap Autotechnica en het Kroatisch agentschap voor het toezicht op financiële diensten. Het agentschap heeft Autotechnica verboden om zonder voorafgaande vergunning leasingactiviteiten, zoals de langdurige verhuur van auto's, uit te oefenen. Autotechnica vecht dit verbod aan bij de verwijzende rechter. Deze wil van het Hof weten of langdurige verhuur van auto's binnen het toepassingsgebied van de Dienstenrichtlijn valt, en zo ja, of het opleggen van een vergunningsvereiste als voorwaarde voor het aanbieden van deze dienst in overeenstemming is met de richtlijn. Het Hof bevestigt dat langdurige verhuur in beginsel onder het toepassingsbereik van de richtlijn valt, tenzij sprake is van een financiële dienst in de zin van artikel 2, lid 2, onder b, van de richtlijn. Het is aan de verwijzende rechter om te beoordelen of sprake is van financiële diensten. Aannemende dat geen sprake is van financiële diensten, oordeelt het Hof dat het nationale vergunningstelsel getoetst moet worden aan artikel 9 van de Dienstenrichtlijn. Met name

moet de verwijzende rechter onderzoeken of dit stelsel gerechtvaardigd is ter bescherming van de consument en deze doelstelling niet kan worden bereikt met een minder beperkende maatregel, zoals reguliere periodieke controles van betrokken ondernemingen. De verwijzende rechter moet ook nagaan of dit stelsel voldoet aan artikel 10, leden 1 en 2, van de richtlijn. Hij zal daarbij moeten onderzoeken of het stelsel berust op criteria die voorkomen dat de bevoegde instantie haar beoordelingsbevoegdheid op willekeurige wijze uitoefent en die duidelijk en ondubbelzinnig, transparant en toegankelijk, vooraf openbaar bekendgemaakt, objectief en niet-discriminatoir zijn. Ook moet hij onderzoeken of die criteria gerechtvaardigd zijn om een dwingende reden van algemeen belang en evenredig zijn om dit doel te bereiken. Dit arrest is conform de Nederlandse inbreng.

Doorhalingen

| 50 |

In de volgende zaken waarin de Nederlandse regering schriftelijke opmerkingen heeft ingediend hebben de verwijzende rechters de gestelde prejudiciële vragen ingetrokken of heeft de verzoekende partij het beroep ingetrokken. Om die reden heeft het Hof in die zaken geen uitspraak gedaan.

C-354/23 Seberts

C-402/23 Dimas

Bijlage 1

In 2023 afgedane zaken met Nederlandse inbreng

Zaaknummer	Zaaknaam	Trefwoord
T-868/19	Nouryon Industrial Chemicals / Commissie	Volksgezondheid
C-459/20	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie
C-615/20 en 671/20	YP e.a.	Rechtsstaat
C-702/20 en C-17/21	DOBELES HES e.a.	Staatssteun
C-6/21 P en C-16/21 P	Duitsland en Estland / Pharma Mar en Commissie	Volksgezondheid
T-102/21	Bastion Holding e.a. / Commissie	Staatssteun
C-147/21	CIHEF e.a.	Volksgezondheid
T-163/21	De Capitani / Raad	Eurowob
T-167/21	European Gaming and Betting Association / Commissie	Staatssteun
C-204/21	Commissie / Polen	Rechtsstaat
T-216/21	Ryanair and Malta Air / Commissie	Staatssteun
C-228/21, C-254/21, C-297/21, C-315/21 en C-328/21	Ministero dell'Interno	Asiel en migratie
C-270/21	A	Beroepskwalificaties
T-289/21	Bastion Holding e.a. / Commissie	Staatssteun
C-291/21	Starkinvest	Justitiële samenwerking in burgerlijke zaken
C-292/21	CNAE e.a.	Vrij verkeer - Diensten
C-323/21, C-324/21 en C-325/21	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie

Zaaknummer	Zaaknaam	Trefwoord
C-338/21	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie
C-356/21	TP	Gelijke behandeling
C-402/21	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie
C-410/21	DRV Intertrans	Sociale zekerheid
C-449/21	Towercast	Mededinging
T-494/21	Ryan en Malta Air / Commissie	Staatssteun
C-556/21	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie
C-568/21	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie
C-663/21	Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl	Asiel en migratie
C-683/21	Nacionalinis visuomenės sveikatos centras	Gegevensbescherming
C-699/21	E.D.L.	Strafrecht
C-711/21 en C-712/21	État belge, représenté par le Secrétaire d'État à l'Asile et la Migration e.a	Asiel en migratie
C-718/21	Krajowa Rada Sądownictwa	Rechtsstaat
C-745/21	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie
C-756/21	International Protection Appeals Tribunal e.a.	Asiel en migratie
C-806/21	TF	Strafrecht
C-807/21	Deutsche Wohnen	Gegevensbescherming
C-819/21	Staatsanwaltschaft Aachen	Strafrecht
C-8/22	Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides	Asiel en migratie
E-14/22	Alexander Amann	Vrij verkeer - Diensten

Zaaknummer	Zaaknaam	Trefwoord
C-24/22	PR Pet	Douane
C-27/22	Volkswagen Group Italia et Volkswagen Aktiengesellschaft	Ne bis in idem
C-125/22	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie
T-137/22	Nederland / Commissie	Landbouw
C-142/22	Minister for Justice and Equality	Strafrecht
C-151/22	Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie	Asiel en migratie
T-203/22	Nederland / Commissie	Landbouw
C-209/22	Rayonna prokuratura	Strafrecht
C-261/22	GN	Strafrecht
C-278/22	ANTERA	Vrij verkeer - Diensten
C-281/22	G.K. e.a.	Strafrecht
C-293/22 P	Chemours Netherlands b.v.	Volksgezondheid
C-348/22	Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato	Vrij verkeer - Diensten
C-360/22	Commissie / Nederland	Pensioenen
C-402/22	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie
C-459/22	Commissie / Nederland	Pensioenen
C-565/22	Verein für Konsumenteninformation	Consumentenbescherming
C-591/22	L.	Volksgezondheid
C-659/22	Ministerstvo zdravotníctví	Gegevensbescherming
C-1/23 PPU	État belge	Asiel en migratie

Bijlage 2

Aanhangige zaken per 15 april 2024 waarin de Nederlandse regering meedoet

Zaaknummer	Zaaknaam	Trefwoord
T-594/18	RENV Pharma / Commissie	Geneesmiddelen
C-541/20 t/m C-555/20	Republiek Litouwen e.a. / Europees Parlement en Raad van de EU	Vervoer
C-548/21	Bezirkshauptmannschaft Landeck	Gegevensbescherming
C-646/21	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Asiel en migratie
C-647/21 en C-648/21	D.K. e.a.	Rechtsstaat
C-149/22	Merck Sharp & Dohme	Octrooi
C-394/22	Oilchart International	Insolventie
C-540/22	Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid	Vrij verkeer – diensten
C-585/22	Staatssecretaris van Financiën	Belastingen
C-611/22 P	Illumina / Commissie	Mededinging
C-621/22	Koninklijke Nederlandse Lawn Tennisbond	Gegevensbescherming
C-624/22	BP France	Energie
C-625/22 P	Grail LLC	Mededinging
C-639/22 t/m C-644/22	X e.a.	Belastingen
C-670/22	Staatsanwaltschaft Berlin	Strafrecht
C-753/22	Bundesrepublik Deutschland	Grenscontroles
C-763/22	Procureur de la République	Justitiële samenwerking in strafzaken
C-769/22	Commissie / Hongarije	LHBTIQ
C-782/22	XX	Belastingen
C-784/22	Solvay Sodi	Energie

Zaaknummer	Zaaknaam	Trefwoord
C-8/23	Conseil national de l'ordre des médecins	Beroepskwalificaties
T-9/23	Koppers Denmark / Commissie	Biociden
C-44/23	PKK / Raad en Commissie	Sancties
C-66/23	Elliniki Ornithologiki Etaireia e.a.	Vogelrichtlijn
C-71/23 P	Frankrijk / CWS Powder Coatings	Voedsel- en warenregeling
C-82/23 P	Commissie / CWS Powder Coatings	Voedsel- en warenregeling
C-92/23	Commissie / Hongarije	Media
T-102/23	SBK Art / Raad	Sancties
C-119/23	Valančius	Rechterlijke onafhankelijkheid
C-134/23	Elliniko Symvoulío gia tous Prosfyges	Asiel en migratie
C-137/23	Alsen	Accijns
C-144/23	KUBERA	Motivering rechterlijke uitspraak
C-156/23	Ararat	Asiel en migratie
C-158/23	Keren	Inburgering
C-213/23	Commissie / Nederland	Inbreukprocedure, niet tijdig omzetten richtlijn inzake open data en het hergebruik van overheidsinformatie
C-217/23	Laghman	Asiel en migratie
C-227/23	Kwantum Nederland en Kwantum België	Auteursrecht
C-247/23	Deldits	Gegevensbescherming
C-254/23	Interzero e.a.	Milieu

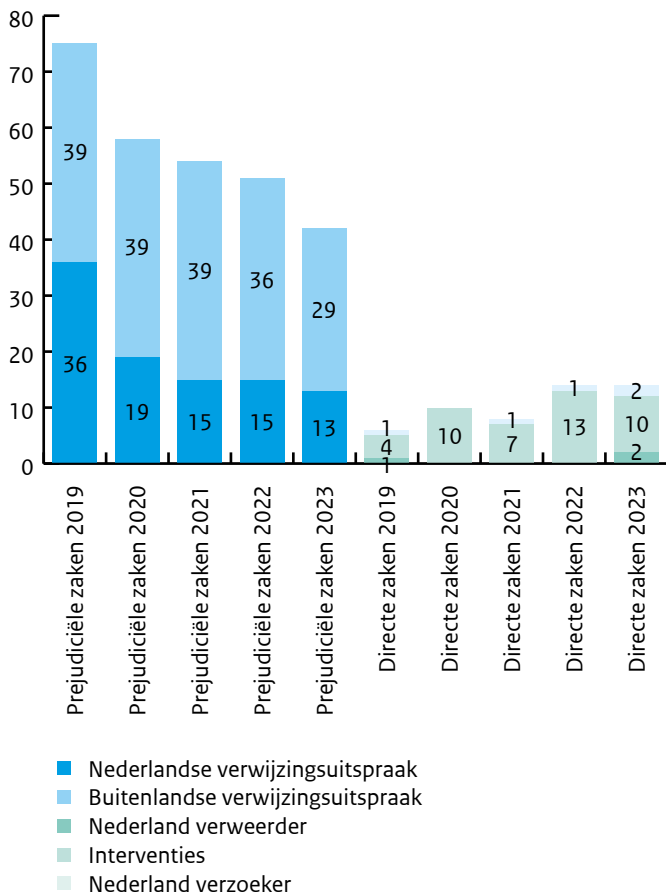
Zaaknummer	Zaaknaam	Trefwoord
T-265/23	VDK / Commissie	Visserij
C-288/23	El Baheer	Asiel en migratie
C-292/23	Parquet européen	Europees Openbaar Ministerie
C-330/23	Aldi Süd	Consumentenbescherming
C-353/23 P	Nouryon Performance Formulations BV v CIE ea	Volksgezondheid, REACH
C-380/23	Monmorieux	Vrij verkeer – personen
C-385/23	Finnair	Compensatie luchtpassagiers
C-388/23	Golden Omega	Gecombineerde nomenclatuur
C-405/23	Touristie Aviation Service	Compensatie luchtpassagiers
C-409/23	Arvato Finance	Consumentenbescherming
C-448/23	Commissie / Polen	Rechtsstaat
C-483/23	T Trust	Sancties
C-524/23	Commissie / België	Belastingen
C-538/23	ÖBB-Infrastruktur et WESTBahn Management	Marktsegmenten
C-540/23 P	Commissie / Covington & Burling	Eurowob
T-573/23	Positive Group - Raad	Sancties
C-583/23	Delda	Europees onderzoeksbevel
C-613/23	Herdijk	Belastingen
C-641/23	Dubers	Europees aanhoudingsbevel
C-652/23	Pro medico Handel	Voedselveiligheid
C-656/23	Karaman	Asiel en migratie
C-662/23	Izmir	Asiel en migratie
C-669/23	Zhang	Asiel en migratie
C-674/23	AEON NEPREMIČNINE e.a.	Courtagebeperkingen

Zaaknummer	Zaaknaam	Trefwoord
C-713/23	Wojewoda Mazowiecki	Gelijke behandeling, grondrechten
C-717/23	Bundesminister für Gesundheit	Tabak
C-748/23	Gekus	Rechtsstaat
C-767/23	Remling	Motivering rechterlijke uitspraak
C-790/23	Qassioun	Asiel en migratie
C-795/23	Konektra	Auteursrecht
C-5/24	Pauni	Discriminatie
C-34/24	Stichting Right to Consumer Justice et Stichting App Stores Claims	Misbruik machtspositie
C-48/24	Vilniaus tarptautinė mokykla	Beroepskwalificaties
C-63/24	Galte	Asiel en migratie
C-91/24	Aucroix	Europees aanhoudingsbevel
C-104/24 en C-105/24	Questore della Provincia di Ragusa et Ministero dell'Interno	Grenscontroles, asielbeleid
C-115/24	Österreichische Zahnärztekammer	Gezondheidszorg
C-130/24	Stads Wuppertal	Asiel en migratie
C-166/24 P	Commissie / Ryanair (Air France kapitaalsteun)	Staatssteun
C-167/24 P	Commissie / Ryanair (Air France herkapitalisatie)	Staatssteun
C-192/24 P	Air France-KLM and Société Air France	Staatssteun
C-193/24 P	Air France-KLM and Société Air France	Staatssteun

Bijlage 3

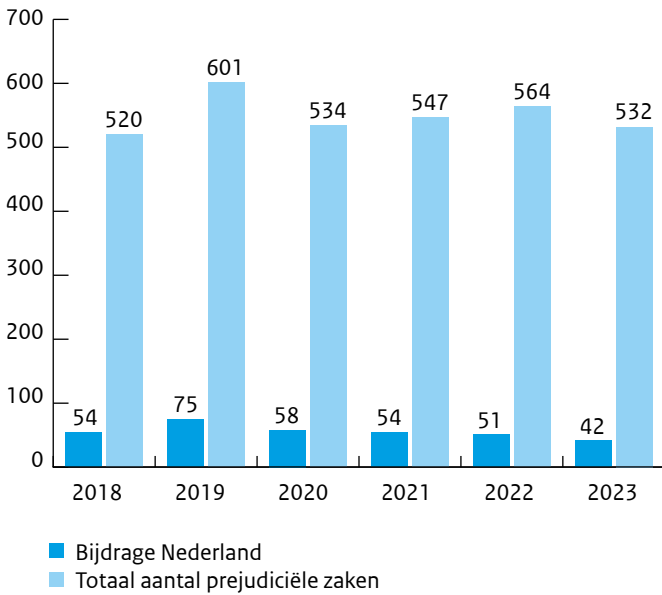
Statistieken van de Nederlandse inbreng bij het Hof van Justitie en het Gerecht in 2023

De eerste grafiek is een numerieke weergave van de in hoofdstuk 2 van dit jaarbericht besproken zaken bij het Hof van Justitie. Het gaat om zaken waarin in 2023 uitspraak is gedaan door het Hof van Justitie en het Gerecht en waaraan de Nederlandse regering een bijdrage heeft geleverd.

De tweede grafiek toont de relatieve bijdrage van de Nederlandse regering in prejudiciële zaken aanhangig bij het Hof van Justitie. Per jaar wordt de verhouding weergegeven tussen de afgedane prejudiciële zaken waaraan de Nederlandse regering heeft deelgenomen en het totaal aantal prejudiciële zaken dat door het Hof van Justitie is afgedaan.

| 62 |

Deze brochure is een uitgave van:
Het ministerie van Buitenlandse Zaken
Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag
www.rijksoverheid.nl
© Buitenlandse Zaken | mei 2024
22403117

De foto op de voorpagina is afkomstig van
het Hof van Justitie.